

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Мэлыльфэгъум и 24-р — дин мэфэкIышхоу ПАСХЭР зыщыхагъэунэфыкIырэ Маф

Мыекъуапэрэ Адыгеимрэ я Епископэу Тихон фэкIо

Лытэныгъэ ин зыфэтшIырэ Зиусхъан!
Чыристан дин мэфэкIышхом — Пасхэм пае
Ори чыристан диныр зылэжыбэрэ пстэуми тыгу
къыддеIэу тышгъуфэгъушIо!

Пасхэм чыристанхэр зэкIэ зэкъуегъэуцох,
цIыфхэр цыIэныгъэм фегъэблэх, шIур ем зэр
этекIорэр къыхэццы, цIыфыгъэ шэпхэз лъагъ-
хэм — шIулгъэгъум, шIошхъуныгъэ пытэ яIэным,
тхыамыкIэхэмрэ сымаджэхэмрэ IэныIэгъу арагъэ-

гъотыным, агукIэ нахь къабзэу цытыныхэм къа-
фэдэжэ.

Урыс Православнэ Чылысым итариххэрэ ти
Хэгъэгъу итариххэрэ сыдигъуи пытэу зэпхыгъэх. Угу
зэлухыгъэу, хьалэлэу, зафэу унсэун зэрэфаемкIэ
непэ Православнэ Чылысыр Тхьэр зышIошгъ хьурэ
чыристанхэм ягъозэ нэфэу цыт.

Мы мэфэкI лъапIэм насыт, гухахъо, гушIуагъо
къышгъуфэрэхъ, шIугу къэрэгъэзэф!

Ори, чыристан диныр зылэжыбэрэ пстэуми на-
сын, псауныгъэ пытэ, цыIэкIэ-псэукIэ дэгъу
шIуиIэнхэу, шIуигухэлъышIухэр къыжгъудэхъун-
хэу тышгъуфэлъаIо!

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу
ТХЪАКIУШЫНЭ Аслъан

Адыгэ Республикэм

и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу
Федор ФЕДОРКО

ЯгумэкIыгъохэм атегушыIагъэх

Ильэс 25-кIэ узэкIэлэбэжымэ, Чернобыль иатом
электростанция кышыхъугъэ аварием идэгъэзы-
жыин хэлэжыгъэ цIыфхэм Адыгэ Республикэм и
Лышхъэу ТхьакIушынэ Аслъан тыгъуасэ аIукагъ.
Iофтхьабзэм хэлэжыагъэх АР-м и Премьер-мини-
стрэу Къумпыл Мурат, АР-м и Къэралыгъо Совет
— Хасэм и Тхьаматэу Федор Федорко, министр-
хэм я Кабинет хэтхэр, депутатхэр, чернобыльцэ-
хэр, нэмыкIэхэри.

— Чернобыль иатом стан-
ция кышыхъугъэ тхьамыкIа-
гъом ия 25-рэ ильэс джыр-
благъэ хэдгъэунэфыкIышт, —
къыIуагъ къээрэгъуогъэгъэхэм
закъыфигъазэзэ ТхьакIушынэ
Аслъан. — Чыгур зэрэсысы-
гъэм къыхэкIыкIэ, Японием
иатом станциеу «Фукусимэ»
къехъулагъэм джыри зэ ты-
ригъэгупшысагъ ядернэ техно-
логиехэр бгъэфедэхэ зыхъукIэ
дунаим ыпашхъэ пшгъэдэкIы-
жышхо зэрэщыпхьэрэм. Чер-
нобыль кышыхъугъэ аварием
идэгъэзыжыин Урысыем цыщ
нэбгырэ мин 300 фэдиз хэлэ-
жыагъ. Ахэм ащыщэу нэбгы-
рэ 800-м ехъур Адыгеим икIы-
гъагъ. Ахэм лыхъужыныгъэу
зэрахъагъэр зыщытымыгъэ-
гъупшэу, непэ ящылэкIэ-псэукIэ
нахьышIу шыгъэныр, сыд фэ-
дэрэ лъэныкъокIи ахэм Iэпы-
Iэгъу тафэхъуныр, ягукъаохэр
зэхэтшIэнхэр пшгъэрылгъэ шъхьа-
Iэу зыфэтэгъэуцужыи ыкIи
амалэу шыIэмкIэ а зэкIэри
зэшIотэхы. Анахь шъхьаIэр
чернобыльцэхэу республикэм
щыпсэухэрэм къатефэрэ ахьщэ
IэпыIэгъур игъом кызырэлэ-
кIахэрэр ары. Чернобыль кы-
шыхъугъэ тхьамыкIагъом идэ-
гъэзыжыин хэлэжыгъэ цыфхэу

зидунай зыхъожыгъэхэм яшIэжъ
дгъэлъапIэгъэ Мыекъуапэ са-
угъэт кышыхъугъэ, ащи
цIыфхэм мэхъанэшхо раты.
ТапэкIи тизэлхыныгъэ дгъэпы-
тэшт, федеральнэ ыкIи респу-
бликэ законхэр дгъэцэкIэхэзэ,
шIуишIыкIэ-псэукIэ нахьышIу
зэрэтшIыштым ыуж титышт.
Чернобыль итхьамыкIагъо
кышыхъугъэ цыфхэм ягу-
къаохэр зэрэзэхашIэрэм, Iэпы-
Iэгъу къазрафэхъухэрэм афэшI
АР-м и Лышхъэу, министр-
хэм я Кабинет, нэмыкIэхэми
зэрафэразэхэр къыIуагъ АР-м
и Парламент идепутатэу нэу-
жым гушIыIэ зэратыгъэ Евге-
ний Саловым. Ау ащ дакIоу
Iэзэгъу уцхэм язэгъэгъотынкIэ,
санаторием кIонхэмкIэ, нэмыкI
лъэныкъохэмкIи чернобыльцэ-
хэм апашхъэ гумэкIыгъуабэ
зэрэщытыр къыхигъэщыгъ.
Ахэр дэгъэзыжыгъэхэм пае
республикэм игъэцэкIэкIо ыкIи
ихэбзэгъэуцу органхэм яIоф-
шIэн джыри нахь агъэлъэшын
фаеу ылъытагъ. Чернобыль
кышыхъугъэ аварием идэгъэ-
зыжыин хэлэжыагъэхэм афэгъэ-
хыгъэ шIэжъ тхьылъэу къыда-
гъэкIыгъэр ТхьакIушынэ Ас-
лъан, нэмыкIэхэми депутатым
шIухъафтынэу аритыгъ.

АР-м псауныгъэр къэухъу-
мэгъэнымкIэ и Министерствэ
ипашцэу Нэтхъо Разыетрэ АР-м
IофшIэнымрэ социальнэ хэ-
хъоныгъэхэмрэкIэ иминистрэу
Наталья Широковамрэ черно-
быльцэхэм яфэIо-фашIэхэр тэ-
рэгъу гъэцэкIэгъэнхэмкIэ, ахэм
яфитыныгъэхэр къэухъумэ-
гъэнхэмкIэ зэшIуахырэ Iофы-
гъохэм, гумэкIыгъоу къэуцухэ-
рэм къатегушыIагъэх.

Непэрэ шыIакIэм къыныгъоу
зэрихьылIэхэрэм, анахьэу зы-
гъэгумэкIыхэрэм нэужым гу-
шIыIэ зыштэгъэ чернобыльцэ-
хэм Лышхъэу щагъэгъозагъ.
Анахьэу анаIэ зытырадзагъэ-
хэм ащыщых Iэзэгъу уцхэр
икIу фэдизэу кызырэлэкIэ-
мыхьэрэр, санаторием кIонхэм
пае путевкэхэр зэрафимыкIу-
хэрэр. Джащ фэдэу «Союз Чер-
нобыль» зыфиIорэ республикэ
общественнэ организациейем Iоф
зыщишIэн, зыщызэрэгъуоинхэ
алъэкIышт унэ зэрямыIэр, зы-
чIэсыгъэхэр къэлэ администра-
циейем зэраIыхыгъэр къаIуагъ.

ЫпэкIэ зычIэсыгъэхэ унэр
организациейем шIокI имыIэу
етыжыгъээн зэрэфаем епхыгъэ
унашъо мы чыIпIэ дэдэм Тхьа-
кIушынэ Аслъан щышIыгъ,
ащкIэ къээрэгъуогъэгъэхэр лъэ-
шэу ыгъэгъушIуагъэх.

Чернобыльцэхэм алъэ-
ныкъокIэ АР-м и Лышхъэу
къыгъэгъуцугъэ пшгъэрылгъэр
зэкIэри зэшIохыгъэ зэрэхъу-
цтхэр Къумпыл Мурат къы-
Iуагъ. Ащ фэгъэгъэгъэ мини-
стерствэхэм япашэхэм яIоф-
шIэн джыри нахь агъэлъэшын-
нэу къафигъэпытатъ.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

БИЛЬЯРД СПОРТЫР

АР-м и Лышхъэу и Кубок

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу и Кубок би-
льярд спортымкIэ къыдэхыгъэным фэгъэхьы-
гъэ зэнэкъокъур мэлыльфэгъум и 22-м рагъэ-
жыагъэу и 24-м нэс Мыекъуапэ щыкIошт.

Бильярд клубэу «Шаровня»
зыфиIорэм зэнэкъокъур къы-
щызэгъуахыным ыпэкIэ ти
Лышхъэу ТхьакIушынэ Ас-
лъан ипэублэ гушIыIэ кышыхъ-
хигъэщыгъ Адыгеим спортсмен
цIэрыIохэр зэрэщыпхьэрэр.
Атлетикэ онтэгъумкIэ Чыр-
жыин Мухъарбий, дзюдомкIэ
Владимир Невзоровыр, спорт
щэрыонымкIэ Сергей Алифи-
ренкэр Олимпиадэ джэгунхэм
ячемпионых. Хьасанэкъо Му-
рат дунаим самбэмкIэ гъо-
гогъу пшыкIуэзэ апэрэ чыIпIэр
къышыхъагъэшIошагъ. Спор-
тымрэ физкультурэмрэ зягъэ-
ушъомбгъугъэным республи-
кэм зэрэщыпылгъэхэм ишыхъат
бильярддымкIэ зэнэкъокъур зэ-
рэгъэхъагъэр.

АР-м физкультурэмкIэ ыкIи
спортымкIэ и Комитет зэнэкъо-

къум кIэщакIо фэхъугъ. Клу-
бэу «Шаровня» ипашцэу Мыгу
Хьызыри зэхэцэн IофхэмкIэ
ишIогъэшхо кыгъэгъуагъ. Ар-
мением, Молдовэ, фэшхъаф-
хэми къарыкIыгъэхэр зэнэкъо-
къум хэлажыгъ. Ар дэгъоу зэ-
рэгъэхъагъэм спортсменхэр
егъэгъушхох.

— Ныбжъ зэфэшхъаф
зыIэхэр зэнэкъокъух. Адыгеим
щыщ ныбжыкIэхэр ашIо-
гъэшIэгъонэу зэлукIэгъумэ
яплых. Бильярд спортым ти-
республикэ зыщиушъомбгъу-
ным фэшI, мыщ фэдэ зэлукIэгъу-
хэр тищыкIагъэх, — еIо
клубэу «Шаровня» ипашцэу
Мыгу Хьызыр. — Шэн-хэбзэ
дахэмэ ныбжыкIэхэр афэд-
гъэсэнхэм пае спортым плу-
ныгъэ мэхъанэу иIэм хэхъо.

САХЫДЭЖЪО Нурбий.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм изапросэу Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ раздел ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт иположение хэплъэжыныхэм къыдегъэштэгъэным ехылаагъэмкIэ Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд кIэух зэфэхысыжъэу ышIыгъэр

Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд и Тхьамагъу Н.А. Хьазэщыкьор, судьяху В.А. Купиныр, А.М. Шьуаджэр,

запроскIэ закыфэзгъэзгъэ лъэныкъом илIыкIо — Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм законодательствэмкIэ, законностымкIэ ыкIи чIыплэ зыгъэорышIэжыным илофыгъохэмкIэ икомитет итхьамагъу А.П. Лобода, Адыгэ Республикэм и Президент илIыкIо — Адыгэ Республикэм и Президентрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ я Администрациие и Правовой гъэорышIаплэ Адыгэ Республикэм изаконодательствэ имониторингкIэ иотдел ипашэу М.В. Гильдельбаум, Адыгэ Республикэм и Прокуратурэ илIыкIо — Адыгэ Республикэм и Прокурор илIыгъу шьхьагъу А.С. Зарекэр къыхэлажэжэз,

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм изапросэу Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ раздел ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт иположение хэплъэжыныхэм къыдегъэштэгъэнымкIэ кIэух зэфэхысыжъэу ехылаагъэм Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд ишъхьихыгъэ зэхыгъо шыхэплъагъ.

Иофыгъом хэплъэнхэмкIэ лъапсэ хьугъэр Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм 2011-рэ илэсым мэлылфэгъум и 20-м ышIыгъэ унашъоу N 11-ГС-р зытетэу «Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ раздел ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт иположение хэплъэжыныхэм зэрдыригъаштэрэмкIэ кIэух зэфэхысыжъэу шыгъэным ехылаагъэу запроскIэ Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд зызэрэфэгъазэрэм ехылаагъэ» зыфиIорэр ары.

Зэхэсыгъом доклад къышъызышIыгъэ судьяу Н.А. Хьазэщыкьом, запроскIэ закыфэзгъэзгъэ лъэныкъом, Адыгэ Республикэм и Президент, Адыгэ Республикэм и Прокуратурэ ялIыкIохэм къауагъэхэм зядэлъу, къырахьылIэгъэ документхэмрэм нэмыкI материалхэмрэм захэплъэ нэуж Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд **мыхэр нафэ кыфэхьугъэх:**

1. 2010-рэ илэсым тыгъэгъазэм и 28-м аштэгъэ Федеральнэ законэу N 406-ФЗ-р зытетэу «Федеральнэ законэу «Урысые Федерацием исубъект

тхэм якъэралыгъо хабзэ ихэбзыхьухьэ (лIыкIо), игъэцкIэкIо органхэр зэрэзыхашэрэ шIыкIэм ехылаагъэ» зыфиIорэмкIэ Федеральнэ законом истаыау зигугъу къэтшIыгъэм ия 6-рэ пункт хэгъэхьожынуу фашIыгъэм къызэрэдилъытэрэмкIэ, Урысые Федерацием исубъект икъэралыгъо хабзэ игъэцкIэкIо орган иапшъэрэ IэнатIэ зылыгъым (Урысые Федерацием исубъект икъэралыгъо хабзэ иапшъэрэ гъэцкIэкIо орган илэшъхьэтет) иIэнатIэ цIэу иIэм къэралыгъом ипашэ — Урысые Федерацием и Президент ыцIэ хэхьэрэ гушIыгъэхэмрэ гушIыгъэ зэпхыгъэхэмрэ хэтынхэ алъэкIыштэгъ. Федеральнэ законэу зигугъу къэтшIыгъэм къылохэрэр къыдэлъытэгъэнхэм тегъэпсыхьагъэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ разделэу «Конституционнэ гъэпсыкIэм ылапсэхэр» зыфиIорэм ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт иположение хэплъэжыныхэм зэрдыригъаштэрэмкIэ кIэух зэфэхысыжъэу шыгъэным епхыгъэу запроскIэ Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд зыфиIогъэзэгъ.

Адыгэ Республикэм и Конституциие иа 110-рэ статья ия 2-рэ пункт диштэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ раздел иположение хэплъэжыныхэм зилъэкIыштыр Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд икIэух зэфэхысыжъэу тэрэз шыIэ зыхьукIэ ары нылэп.

2. Урысые Федерацием и Конституциие ия 72-рэ статья, Адыгэ Республикэм и Конституциие ия 54-рэ статья адиштэу Адыгэ Республикэм и Конституцииерэ ащ изаконхэмрэ Урысые Федерацием и Конституцииерэ федеральнэ законодательствэмрэ адиштэнхэ зэрэфаем епхыгъэу Иофыгъохэр Урысые Федерациемрэ Адыгэ Республикэмрэ зэдагъэзекIорэ Иофыгъохэм ахэхьэх.

Арышъ, Урысые Федерацием исубъектэу зэрэщытым елIыгъэу Адыгэ Республикэм зэдызэшIуахырэ Иофыгъохэр законодательнэу зэригъахэхэз, ащ ыштэгъэ (ыштэрэ) Конституциемрэ законхэмрэ Урысые Федерацием и Конституцииерэ федеральнэ законхэмрэ адиштэнхэм иамал зрихьанхэ фае. Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ раздел ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт

иположение хэплъэжыныхэ зэрэфаем ехылаагъэу унашъоу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыштагъэр Адыгэ Республикэм и Конституциие федеральнэ законодательствэм тетэу гъэпсыгъэн зэрэфаем дештэ.

1999-рэ илэсым чъэпыогъум и 6-м аштэгъэ Федеральнэ законэу N 184-ФЗ-р зытетэу «Урысые Федерацием исубъектхэм якъэралыгъо хабзэ ихэбзыхьухьэ (лIыкIо), игъэцкIэкIо органхэр зэрэзыхашэрэ шIыкIэм ехылаагъэ» зыфиIорэм ия 18-рэ статья ия 6-рэ пункт диштэу Урысые Федерацием исубъект иапшъэрэ IэнатIэ зылыгъым (Урысые Федерацием исубъект икъэралыгъо хабзэ иапшъэрэ гъэцкIэкIо орган илэшъхьэтет) иIэнатIэ ыцIэ Урысые Федерацием исубъект тарихь, лъэпкь шэн-хабзэхэу, нэмыкI хабзэхэу иIэхэр къыдалъытэхэз, Урысые Федерацием исубъект иконституцииекIэ (иуставкIэ) агъэнафэ. Мыщ дэжыым зигугъу къэтшIырэ IэнатIэм ыцIэ къэралыгъом и Пашэ — Урысые Федерацием и Президент иIэнатIэ цIэу иIэм хэхьэрэ гушIыгъэхэмрэ гушIыгъэ зэгъусэхэмрэ хэтынхэ хьуштэгъ.

2010-рэ илэсым тыгъэгъазэм и 28-м аштэгъэ Федеральнэ законэу N 406-ФЗ-р зытетэу «Федеральнэ законэу «Урысые Федерацием исубъектхэм якъэралыгъо хабзэ ихэбзыхьухьэ (лIыкIо), игъэцкIэкIо органхэр зэрэзыхашэрэ шIыкIэм ехылаагъэ» зыфиIорэм ия 18-рэ статья зэхьокIыныгъэу фэшIыгъэным фэгъэхьыгъэ» зыфиIорэм ия 2-рэ статья диштэу мы Федеральнэ законом кIуачIэ илэ зыхьурэ мафэм шегъэжыагъэу 2015-рэ илэсым шылэ мазэм и 1-м нэс зэпырыкIыгъоу лъэхьанэу агъэнафэ, а уахьтэм къыкIоцI Урысые Федерацием исубъектхэм яконституцииехэр (яуставхэр) мы Федеральнэ законом диштэу ашIынхэ фае.

Урысые Федерацием исубъект иапшъэрэ IэнатIэ зылыгъым иIэнатIэ цIэу илэштым джыри егупшысэжыгъэнымкIэ федеральнэ законом ипроект дегъэштэгъэным ехылаагъэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм 2010-рэ илэсым чъэпыогъум и 27-м N 1531-ГС-р зытет унашъор ыштагъ.

Адыгэ Республикэм и Конституциие ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт хэт гушIыгъэу «Адыгэ Республикэм и Президент» зыфиIохэрэм къарыкIырэмрэ

Адыгэ Республикэм и Лышъхьэ (Адыгэ Республикэм икъэралыгъо хабзэ иапшъэрэ гъэцкIэкIо орган илэшъхьэтет) зыфиIорэм къыкIырэмрэ зэтефэх, «Республикэм и ЛышъхьэекIэ» ар зэрэзэблахьурэм ащ иконституционнэ-правовой статус ыгъэцIыкIурэп ыкIи ыгъэинырэп.

А пстэумэ къапкырыкIызэ, Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд зэрилыгъагъэмкIэ, Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ раздел ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт иположениеу конституционнэ гъэпсыкIэм ылэпсэ шыпкьэу шытым (Адыгэ Республикэм и Конституциие ия 17-рэ статья ия 1-рэ пункт) зэрэхэплъэжыштыгъэм Адыгэ Республикэм и Конституциие иправовой гъэпсыкIэ ыукьорэп.

ЫпшъэкIэ зигугъу къэтшIыгъэхэр къыдалъытэхэз, терминологие зыкIыр агъэфедэз, Адыгэ Республикэм и Конституциие ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт федеральнэ законодательствэм диштэу шыгъэн фае.

ЫпшъэкIэ зигугъу къэтшIыгъэхэр, Адыгэ Республикэм и Конституциие ия 110-рэ статья ия 2-рэ пункт, Адыгэ Республикэм и Законэу «Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд ехылаагъэ» зыфиIорэм ия 109-рэ, ия 110-рэ, ия 111-рэ, ия 112-рэ статьяхэр Iэубытыплэ къызыфишIыхэхэ, Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд **мыщ фэдэ кIэух зэфэхысыжъым къыфэ-кIуагъ:**

1. Адыгэ Республикэм и Конституциие иа I-рэ раздел ия 7-рэ статья ия 4-рэ пункт иположение хэплъэжыныхэм дегъэштэгъэнэу.

2. Мы кIэух зэфэхысыжъыр Адыгэ Республикэм и Президентрэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ алэкIэгъэхьэгъэнэу.

3. Мы кIэух зэфэхысыжъыр гъэзетхэу «Советскэ Адыгеим», «Адыгэ макъэм», джащ фэдэу «Адыгэ Республикэм и Конституционнэ Суд и Вестник», «Адыгэ Республикэм изаконодательствэ зэхэуагъэхэм» къащыхэутыгъэнэу.

Адыгэ Республикэм
и Конституционнэ Суд

къ. Мыекъуапэ,
мэлылфэгъум и 20, 2011-рэ илэс
N 3-2

ЛЫШЪХЬЭМ и ИофшIэгъу зэIукIэгъухэр

Адыгэ Республикэм и Лышъхьэу ТхьакIушынэ Аслъан ФГПУ-у «Мыекъопэ протезнэ-ортопедическэ предприятие» зыфиIорэм идиректорэу Цэй Камал тыгъуасэ ИофшIэгъу зэIукIэгъу дырилагъ. Сэкъатныгъэ зилэ цыфхэм Iэпылэгъу афэхьугъэным, ахэм яфэIо-фашIэхэр зэшIохыгъэнхэм алъэныкъокIэ предприятием илофшIэн зэрэзыхишэрэм ТхьакIушынэ Аслъан уасэ къыфишIыгъэ, блэкIыгъэ илэсым зэфэхысыжъэу фэхьугъэхэм, гумэкIыгъоу апащхьэ шытхэм къахIэупчIагъ.

Цэй Камал къызэрэхигъэщыгъэмкIэ, зипэщэ учреждением квалификации ин зилэ специалистхэр цылажэж. Сэкъатныгъэ зилэ цыфхэм апае ашIырэ протезхэр, ортопедическэ лъэкъопылъхьэ-

хэр аужырэ шапхьэхэм адештэх, ащкIэ Германием, Англием, нэмыкI къэралхэм яопыт агъэфедэ. Анахьэу мэхьанэ зилэр ыпкIэ хэмылэу зыщыкIагъэхэм ахэр зэралэклагъэхэрэр ары. АР-м псауныгъэр къэухьумэгъэнымкIэ и Министерствэ зэпхыныгъэу дыриIэр агъэпытэзэ ыпэкIэ зэрэлъыкIуатэхэрэр къыIуагъ. 2010-рэ илэсыр пштэмэ, сомэ миллион 16 фэдиз зыосэ протезхэр, ащ епхыгъэ пкыгъоу зэфэхьафхэр, ортопедическэ лъэкъопылъхьэхэр къыдагъэкIыгъэх. ЫпшъэкIэ къызэрэтIуагъэу, ыпкIэ хэмылэу ахэр зытефэхэрэм алэклагъахэ, ащкIэ федеральнэ гупчэри, республикэ бюджетри Iэпылэгъу къафэхьух.

(Тикорр.).

Адыгэ Республикэм лъэпкь ИофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм адыриIэ зэпхыныгъэмкIэ ыкIи къэбар жьугъэм иамалхэмкIэ и Комитет илофышIэхэр гухэкIышхо ащыхьоу фэтхьаусыхэх Урысыем ижурналистхэм я Союз икьутамэу Адыгэ Республикэм шыIэм итхьамагъу, республикэ гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иредактор шьхьагъу Дэрбэ Тимур Исмахьилэ ыкъом ышыпхьоу Светланагъэ игъонэмысэу идунай зэрихьожыгъэм фэшI.

«Адыгэ макъэм» илофышIэхэр гъэзетым иредактор шьхьагъу Дэрбэ Тимур Исмахьилэ ыкъом ышыпхьоу Светланагъэ игъонэмысэу идунай зэрихьожыгъэр гухэкIышхо ащыхьоу фэтхьаусыхэх. Зидунай зыхьожыгъэр джэнэтым ихьанэу, илфыгъэрэ илахьылхэмрэ ужыпкьэ мафэ афэхьунэу афэлъадох.

Къэралыгъо телерадиокомпаниеу «Адыгеим» илофышIэхэм лъэшэу гухэкI ащыхьугъэ республикэ гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иредактор шьхьагъу Дэрбэ Тимур Исмахьилэ ыкъом ышыпхьоу зэрэщымыIэжыр ыкIи зидунай зыхьожыгъэм игупсэхэмрэ илахьылхэмрэ афэтхьаусыхэх.

Адыгэ Республикэм икъэралыгъо къулыкьушIаплэу «Къэзгъэзэжыгъэхэр хэкум егъэсэжыгъэнымкIэ Гупчэр» зыфиIорэм шылажэжэхэр гухэкIышхо ащыхьоу фэтхьаусыхэх гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иредактор шьхьагъу Дэрбэ Тимур ышыпхьоу зэрэщымыIэжыгъэм фэшI.

ООО-у «ЩэпIэ унэу «Евростиль» зыфиIорэм илофышIэхэр Еутых Асе Аслъан ыпхьум янэ идунай зэрихьожыгъэм пае агу кьеоу фэтхьаусыхэх.

Ищытхъу къуаджэм щалуатэ

Красногвардейскэ районим ит къуаджэу Адэмые культурэм и Унэу дэтым бэмышлэу «Ищытхъу къуаджэм щалуатэ, рэгущох» зыфиорэ тематическэ пчыхъэзэхэхэ щызэхаштэгъагъ. Ар зыфэгъэхыгъагъэр къуаджэу Адэмые кышчыгъуэгъу, шлэныгъэлэжэ цлэрылоу, сэнаушгыгъэшхо зыхэлгыгъэ лэшыхэтэгъу, философии шлэныгъэхэмкэ докторэу, профессорэу, Хэгъэгъу зэшхом иветеранэу, Адыгэ Республикэм шлэныгъэхэмкэ изаслуженнэ Иофшлэшхоу, «Адыгеим ищытхъузэхэ» зыфиорэ медалыр кызыфагъэшхошгъэ цыф шлагъоу, опсэуфэ илэпкэ идахэ языгъэлогъэ Яклэкъо Александр Къэрэхъу ыкьор кызыгъуэгъэр илээс 90-рэ зэрэхъуэгъэр ары.

Хъугъэ-шлагъэу хагъэунэфыкырэм зэрэпэсгъэу залыр агъэ-клэрэклэагъ, ащ адыгэ мэкъэмэ гоххэр шгабэу щызэхэпхыштыгъэх. Пчыхъэзэхэхэр зыфызэхашагъэм илахылхэр, къуаджэм нахыгъэу дэхэр, клэлэгъаджэхэр, клэлэджаклохэр зэлуклэгъум къеклолэгъагъэх.

Пчыхъэзэхэхэр зезышгъэ Мэкъоо Светланэ къэзэрэгъуогъэхэм игъэклогыгъэу къафилотагъ Яклэкъо Александр лыгъэрэ цыфыгъэрэ зыхэлгыгъэхэ цыф гъэсэгъэшхоу зэрэщытыгъэр, ар мэкъумэшышлэ унэгъо къызэрэклэу къызэрихъухагъэр, клэлабэ зилэ Яклэкъо Къэрэхъурэ Хъаджэтрэ зэрэпугъэр, сьд фэдэ кыныгъуи къызэтырымгъуэгъуэху нымрэ тымрэ ясабийхэм гъэсэныгъэ зэ-

рарагъэгъотыштым, ахэр гъогу занклэ зэрэтырашэштхэм зэрэпылгыгъэхэр. Ежэ Александри гухэлэу зыфигъэуцужыгъэхэм афаклозэ, шлэныгъэм илэгаплэхэм зэралгылэсыгъэр Светланэ ипсалэ кышчырилотыкыгъ.

— Хэгъэгъу зэшхом кырагъэжэгъагъэу фронтим зэрэу-хыгъэм лыпытэу полкым ибатерей иполитрукэу Яклэкъор агъэнэфэгъагъ, — ело ащ. — Заом хылыгъэу кызышчаулам, ыпсэ хэклыгъэу алыты, дзэклолэу фэхыгъэхэм ахэлэу чыплэ къэшлэхыгъэм далэхэ-гъагъ заор зэпыумэ агъэтылгыжын агу хэлэу. Ау инасыпклэ иаджал къэмысыгъэу кычлэкли кызынэхъэжыкым, ылэкъуитлэу зэпауыгъэу, зигъэхыени ымылэклэу хъадэхэм зэрэхэлгыр кыгурыуагъэу, клочлэ тлэклоу кыфэнагъэр рыхылылэ, зэрэфэ-лэкыклэ къэшлэхыгъэм идэ-кыплэ къецохуылэзэ, лэпылэгъу кыфэхъунхэу яджэу ригъэ-жыагъ. Медицинэм илофшлэхэу хъугъэр кызыгурыуагъэхэм апэрэ лэпылэгъур рагъэгъоти, военнэ госпиталым арагъэшагъ. Ар псаоу къагъэнэжыным пае ылэшыхытлэу пахын фаеу хыгъагъэ. А уахътэм госпиталым Иоф щызышлэштыгъэ урыс бзылгыгъэу Мария Васильев-нар адыгэ клалэм ыкьо фэдэу кыфыштыгъэ. Ащ къаз закъоу ишагу дэтыр шуаригъэбзи, лэпс фишлэзэ дзэклолэу ныбжыклэр ыгъашхэштгъэ. Улэгъэ хылыгъэхэр зыгъэлэ клалэм ищыклэгъэ фэло-фашлэхэр фигъэцаклэштгъэ-

гъэх. Александр госпиталым кызычлэхыкыжыкым яджэ зы-дищи елэзэзэ ыгъэхъужыгъагъ. Джащыгъум Александр нэлуасэ шыфэхъуагъ а бзылгыгъэу ащ фэдизэу гуфэбэныгъэрэ гуклэгъурэ кыфызылэу кыдеклоклэ-штыгъэ Марие ыпхъоу Нинэ. Ныбжыклэхэр шлу зэрэлэгъу-хи къэзэрэшагъэх. Джащ кы-щегъэжыагъэу илээс 40-м кьэху зэгурылоху зэдэпсэгъэх.

Краснодар дэт клэлэгъэджэ институтым Яклэкъор щеджэнэу члэхъэ, ар кызеухым ВЛКСМ-м и ЦК епхыгъэ Гупчэ комсомольскэ школым щеджэнэу Москва агъагло. Ащ общественнэ шлэ-ныгъэхэмкэ Академиеу КПСС-м и ЦК епхыгъэу дэтым иаспирантэу зэрэщеджэзэ, СССР-м и МГБ и Военнэ институт клэлэгъаджэу Иоф шешлэ, ащ даклоу докторскэ диссертациеу Иоф дешлэ. Нэ-ужым ащ доктор диссертациер Москва щыпхырегъэкы.

Адыгеим Яклэкъо Александр кызыгъэгъэжыкым АГПИ-м (джы АКЪУ-м) ипроректорэу Иоф ешлэ. Нэужым бэ темышлэу ащ иректорэу хадзы, илээс 24-м кы-клолэ а лэнаглэр щытхъу хэлэу ыгъэцэклэагъ. Ар клэшагло зэрэ-фэхъуэгъэм тетклэ АГПИ-м бэ факультетыклэу кышчызэлуа-хыгъэр, корпусищ студент 1500-рэ зычлэсын общежитие аригъэшлэгъэх.

Александр Къэрэхъу ыкьор республикэ ныбжыклэм икьэра-лыгъо премиехэр афэгъэшхошгъ-гъэнхэмкэ комиссиеу АР-м и Президент дэжэ щызэхашагъэм

ипэцагъ, хэдзынхэмкэ Гупчэ комиссием иапэрэ тхыаматэу шы-тыгъ. Хэгъэгъу зэшхом хэлэжэ-зэ, лыгъэу кышыгъэлэгъуа-гъэм, илээс пчэгъабэмэ къа-клолэ шлуагъэ кыхыгъэу Иоф зэри-шлагъэм апае Яклэкъом ордени 2-рэ медали 6-рэ кыфагъэ-шхошагъ. Идунай зехъожыкым Мыекъуапэ дэт унэу зычлэсы-гъэм мемориальнэ пхэмбгъу ты-рагъэуцагъ.

Пчыхъэзэхэхэм кышчыгушчы-лагъ Яклэкъо Александр илахы-лэу, инысэу Гутлэ Саудэт. Къэ-зэрэуогъэхэм ащ къафилотагъ Александр адыгэ шхынхэу иклэсагъэхэм ащышхэр. Джащ фэдэу къашъоу «Лезгинкэр» шлу зэрилэгъуштыгъэр къариуагъ. Ащ ылкыахэр мыпсэгъэхэ-ми, а къашъор дахэу кышлы-штыгъ, ордэу «Синан» зыфи-лоу Шъэожэ Розэ кылоштыгъэр ыгу рыхыштыгъ. Мы зигугъу къэтшыгъэ ордэу Мэкъоо Све-тэ пчыхъэзэхэхэм къеклола-гъэхэм къафиуагъ.

Александр ыгу рыхыштыгъэ ордэхэмрэ къашъохэмрэ зэх-хэм шыжыкыгъэх. Къуаджэу Адэмые культурэм и Унэу дэтым ипашэу Дэхъужэ Къэпланэ кы-тенэрэ шымылэу дахэу зэри-щагъэх, ащ пчыхъэзэхэхэм къа-щыфигъэлэгъуагъэмрэ къащы-фиуагъэмрэ бэ.

Къоджэ библиотекэм ипашэу Чэтэ Сусарэ «Щыфышлэм ычлэ ащыгъупшэрэп» зыфиорэ къэ-гъэлэгъонымр ыгъэхъазыргыгъ.

Сусарэ къэгъэлэгъоным ып-шхыгъэ итэу цыфэу къеклуа-лэхэрэм Александр ищылэ-ныгъэ гъогу шыш пычыгъохэр къафиуатэштгыгъэ, упчлэу къо-джэдэхэм кыратыхэрэм яджэ-уапхэр зэгъагъэу аритыжы-штыгъэ. Тхылыхэм, журналхэм, гъэзетхэм Яклэкъом ехыллагъэу илэсишлэ пчэагъэхэм кыхау-тыгъэхэр къэгъэлэгъоным имэ-клэйхэм дахэу зэпэлутхэу атеп-лэагъоштыгъэх.

Ащ фэдэ Иофтхыабзэу зэх-шхэрэмкэ гухэлэу зыфагъэ-уцужыкыр къуаджэм ныбжы-клэу дэхэр Адэмые кышчы-хъуэгъэхэу ыкли шапугъэхэу цыф цлэрылохэм нахэ игъэклогы-гъэу нэлуасэ афэшлыгъэнхэр, ахэм щысэ атыргъэхыгъэныр, арыгъэгъушхогъэнхэр ары. Къуа-джэм цыф цлэрылоу, акылы-шлоу, лүшэу кыдэклыгъэр бэ.

Пчыхъэзэхэхэр оклофэ Яклэ-кьо Александр ищылэныгъэ гъо-гу шыш пычыгъо зэфэшхыаф-хэр, тырахыгъэ сурэтхэр къагъэ-лэгъуагъэх.

Яклэкъо Александр ипхъо-рэлфхэу Дэхъужэ Аслъан, Дэ-хъужэ Къэпланэ ыкли Гутлэ Бо-рисэ пчыхъэзэхэхэм къеклола-гъэхэр ахыклагъэх.

ШЭКИО Мир.

Сурэтхэм арытхэр: **Яклэкъо Александр** зышыпсэгъуэ унэм гукъэжыкы пхэмбгъоу тырагъэуцагъэр; **а пхэм-бгъур кызылэуахы зэхъум къеклолэгъагъэхэр.**

НЫБЖЫКЛЭХЭМРЭ ПУНЫГЪЭМРЭ

Зэкъотыныгъэм уегъэлэшы

Агуй-Шапсыгъэ шапугъэ Нэгъуцу Аскэр игъонэмысэу дунаим зехыжыгъэр илээс 14 хъугъэ. Псаоу кытхэтыгъэмэ гъэтхэпэ мазэм илээс 45-рэ хъу-штыгъэ. Нэгъуцу Аскэр ышыхэу Аслъанрэ Зауррэ, лэпкэ Иофы-гъомэ апылгыхэу Мэфэгъэлэ Юсыф, Нэгъуцу Джанболэт, Къоджэ Аслъан, Шъхэлэхэу Руслъан, Кобл Руслъан, Хъагъур Рустам, нэмыкхэм яшлуагъэклэ дзюдомклэ зэнэкъокъу зэхашагъ, ащ даклоу, ныбжыклэмэ плуны-гъэ дэгъу ятыгъэным тегушчы-лагъэх.

Нэбыгъу къоджэ псэуплэм ныбжыклэмэ ясовет зыщызэхаша-гъэр бэшлагъэ. Охъгэ клэкым кыклоглэ ныбжыклэмэ ягъэ-сэнклэ, культурэмрэ спортым-рэ апышэгъэнхэм, нэмыкырэ

Иофыгъо гъэшлэгъонэу ыгъэцэ-клагъэр маклэп. Советым пащэ фэхъугъэр Агуй-Шапсыгъэ шы-щэу Ныбэ Джамболэт. Ащ зэ-риллытэрэмкэ, сэнаушгыгъэ зы-хэлэ ныбжыклэмэ, зишлэныгъэ хэзыгъахэу зышлоигъомэ, спорт еджаплэмэ яклэеджаклоуэ лэ-пылэгъоу аратырым зыкырагъэ-лэтын фае.

Шапсыгъэмэ яобщественнэ парламент итхыаматэу Клакыху Мэджыдэрэ Топсэ районим иад-министрације ипашэ игуадзэу Валерий Мирошниченкэмрэ кызырэталауагъэу, ныбжыклэхэм зэрадэлэжэштхэм ехылыгъэ Иофтхыабзэхэм зыдгупшысэх. Мыхэр А. Нэгъуцу фэгъэхыгъэ зэнэкъокъоу къуаджэм шыклуа-гъэм икызылэхын хэлэжагъэх. Яонтэгъугъэхэм ялыгыгъэу

апэрэ чыплэхэр кыдэзыхыгъэ клэлэцлыклэхэмрэ ныбжыклэ-хэмрэ: Нэгъуцу Абрек, Алек-сандр Абян, Арсен Галоян, Да-ниил Соляник, Константин Се-менов, Иван Соболев, Севак Папикян, Нэгъуцу Дан, Дани-ил Рыжков.

Хэушхыафкыгъэ шлуаф-тынхэр зыфашыгъэмэ ащышых Нэгъуцу Аскэр ыкьоу Азэмаг, техникэ анахэ дэгъу алырэгъум кышчызыгъэлэгъогъэ Нэгъуцу Данэ, нэмыкхэри. Зэнэкъокъумэ ясудья шхыагъэу Нэгъуцу Джан-болэт зэриллытэрэмкэ, Агуй-Шапсыгъэ дзюдомклэ шыклогъэ зэнэкъокъур спортым пыщагъэ-мэ агу рыхыгъ, къэклошт илээс-хэм нахэ гъэшлэгъонэу зэхашэн алыжыштыгъ.

Хагъэунэфыкырэ чыплэхэр

кыдэзыхыгъэмэ Шъачэ иижы-рэ щылаклэ фэгъэхыгъэ тхылы-гъэклэрэклагъэу кыдагъэклы-гъэр шапсыгъэхэм я Адыгэ Хасэ шлуафтын афишлыгъ. Ныб-

жыклэхэр лъэхъаным диштэу плугъэнхэм фэшл ащ фэдэ зэ-нэкъокъухэр зэрэтишыклагъэхэр тэр-тэрэу тыушэтыгъэ.

НЫБЭ Анзор.

Сурэтыр зэхэхэм кышчытырахыгъ.

Цыф дэгъоу щыIэр

НАХЫБ

Цыф дэгъуи, дэий, гугъуе-мылхэри къуаджэ пэпчъ адэ-сых. Ау тинасыпкIэ цыф дэгъоу, зишIуагъэ къэкIоштэу, амал иIэмэ кыбдэлэнэу, гушIы дахэкIэ гур кыдэзыщэенэу щыIэр нахыб. Непэ тыкытегушIэнэу тыфай дахэкIэ зигугъу ашIэу, цыф дэгъоу, IэпIасэу, утефэмэ сфэшIэштэп зымыIоу Мамхыгъэ Хьазрэт Нау ыкIом.

Хьазрэт къуджэу Адэмые гъэ-хапэм и 5-м 1929-рэ илэсым кышыхъугъ. Илэс 14 нахымыныбжэу ятэ идунай ехъожы ыкIи ащ шегъэжыагъэу Iофым ихыылгъэ зэхешIэ. Шъэо-жыые цыкIоу Красногвардейскэ районым ит колхозэу «Родина» зыфиIорэм трактористым иIэ-пIэгъоу, нэужым прицепщи-кэу, 1960-рэ илэсым гъукIэу, 1964-рэ илэсым шегъэжыагъэу 1991-рэ илэсым нэс пхъашIэу Iоф щышIагъ. Дэгъоу зышIэхэрэм кызырэлорэмкIэ, иIофшIа-гъэки ренэу къахэщэу псэзугъэ.

Хэгъэгу зоошхом илэхъан зэ-мылбжэу Iоф зеришIагъэм пае Хьазрэт «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941 — 1945 г» зыфиIорэ ме-далыр шэкIогъум и 9-м 1994-рэ илэсым кыфагъэшъошагъ. Ащ нэмыкIэу заор зауыгъэр илэс 50, илэс 60 зэрэхъугъэм пае ме-далхэр кыратыгъэх.

1954-рэ илэсым шхъыгъусэ кыфэхъугъэ Теуцожь Муслы-мэт Хьамидэ ыпхъур непэрэ ма-фэхэм анэс гукIэгъушхо хэлъэу дэпсэу. ИкIалэхэмрэ ипшъашъэ-хэмрэ къапыхъогъэ къорылф-пхъурылфхэм ашыгушIукIэхэзэ къалэтых, дахэу адэпсэх. Еджа-пIэм непэ чIэс зэшыхъу цыкIу-хэу Маринэрэ Ларисэрэ дэгъу дэдэу еджэх, еджапIэм шыре-кIокIырэ Iофыгъоухэм чанэу ахэ-лажэх, зыфэбгъэзэрэ Iофхэр дэ-гъоу агъэцакIэ.

Хьазрэт Тхъэм кыыхилхъа-гъэу ылэ кымыхыырэ щыIэп, нэ-мыкIэу къэпIон хъумэ, «ылэ ды-

шъэр пэзы» зыфалорэ цыфхэм ашыщ. Пхъэм Iэмэ-псымэу хи-мышIыкIышгун щыI Iоу пшIэ-штэп. Анахь IэшIэхэу джэмышх, бэлагъ зыфэпIоштхэм ащегъэ-жыагъэу, кушгъэ кIэракIэхэм анэ-сэу, ядэхагъэкIэ нэр пIэпахэу ешIышгун. ИлэшIагъэхэр къоджэ библиотекэми, кIэлэцIыкIу Iы-гъыпIэми, еджапIэм иадыгъэбзэ кабинети ащыплэгъуштых. Ты-зэрэтефэрэмкIэ «хъау» ымыIоу пкыгъоу зэфэшъхьафэу адыгэхэм агъэфедэщтыгъэхэр кытфешIыхы-кIи ахэр урокхэм ащытэгъэфедэ-дэх, кIэлэцIыкIухэм ягулгытэ ха-гъахъо, шэн-хабзэу тIлэхэри, та-рихъри ашIэнхэмкIэ Iэпылэгъу-шхо кытфэхъух.

Мамхыгъэ Хьазрэт «За рабо-ту по сохранению националь-ных традиций» зыфиIорэ щыт-хъу тхылыр Адыгеим гъэсэн-гъэмрэ наукэмрэкIэ и Министер-ствэ кыфигъэшъошагъ.

Емызэщэу Хьазрэт зыуж ит-мэ ашыщ садлэжыныр. ЕкIо-лэклэ зэфэшъхьафхэр ыгъэфедэ-хэзэ, зы чыгым адрэ чыгыр хигъэкIыхъэзэ, пкIышхъэ-мы-шхъэ лъэпкэ зэфэшъхьафхэр кыгъэкIыхыкIи ахэм ямызэщэу Iоф адешIэ.

Анахь икIэсэ дэдэу зыуж итмэ ашыщ бжэхъуныр. Мы Iофым Хьазрэт ишъыпкэ рыхыылIэзэ дэлажэ, шъооу ибжъэмэ къаты-рэр зэкIэми зэранахь дэгъур цыфыбэмэ къалошт.

Хьазрэт зыфэдэ цыфымрэ ышIэшъуштымрэ бэрэ уакыте-гушIэшъушт. Иунагъо ыкIи иIахыл закъохэр арэп мыр шIу зылгэгъурэр, икъоджэгъухэми зэкIэ зышIэхэрэми шхъэкIэфэ-ныгъэшхо фашIэу, дахэкIэ ыцIэ ралоу мэпсэу. Псауныгъэ пытэ иIэу джыри бэрэ кытхэтэныу тыгу кыддэлэу тыфэлъало.

**ХЪУТ Файзэт,
ЕДЫДЖ Фатим.**
Адэмые гурыт еджапIэм
икIэлэегъаджэх.

Сурэтым итыр: Мамхыгъэ
Хьазрэт.

**Адыгэ быракъым
имэфэки мафэ инэгъоки**

АДЫГЭ БЫРАКЪ

*Жъогъо пшIыкIутIур огуи цэшIэты,
Адыгэ быракъыр сыгум цэнэфы.
Быракъы шхъуантIэр жэным пэбыбатэ,
Уцышъо дахэу нэм кыпIэтаджэс.*

*Жъогъо пшIыкIутIур кызынэджэжэсы,
Зым зыр ылытэу зэхъуоажэсы.
Зычы-зыпчэгъоу ахэр зэготы.
Хэт сьд ышIагъэкIи зышIомыкIодых.*

*ЛэшIэгъу пчъагъэмэ ар къахэкIыгъ,
Адыгэ лъэпкыыр ыуж итыгъ,
ГугъэпIэ дахэ бэм аритыгъ,
Непэрэ мафэми кытлыгъIэсыгъ.*

*Адыгэ быракъ, сыгу къэоIэт!
Тыдэ сьщыIэми сьнэ уклэт.
Адыгэ быракъ, сыгу уилэ зэныт!
СыкыбгъэкIэжэу сашъхъагъы уит.*

*Угу умыгъэкIод! Адыгэ быракъыр уапэ ит.
Угу умыгъэкIод! Адыгэ быракъым лъагу зэIэт.
Угу умыгъэкIод! Адыгэ быракъыр ташъхъагъ итыщт.
Угу умыгъэкIод! Зфагъэм занкIэу ащ тыфицэщт.*

***

*Зэмань кыным укыхэхъухыи,
МэшIо илэхэхэр о зэпынчыгъэх,
Адыгэ цыфхэр ем ритэкъухыи,
О лъэпкэ Iуданэр зэупхыжэсыгъ.*

*Ей! Тилгъэпчэгъоу дунаим тетыр,
Тызыгошъыгъэ уахътэр блэкIыгъ!
Хэку кIэракIэу аулэгъуагъэм
Жъогъо пшIыкIутIур кыфепсыжэсыгъ!*

*Танэ итыгъэхэр орэмыгумэкIых,
ЯгъэпIэшIумэ тафэишъыпкээн,
Адыгэр гушхоу ибыракъ феплэкIы,
Ар тэгъэлъапIэмэ — тэ тызыбын!*

*Быракъ уцышъом ычIэгъ тычIэтэу
Хэкум ыкIуачIэ тэ хэдгъэхъон!
Жъогъо пшIыкIутIур ташъхъагъ цышIэтэу
Лъэпкэ Iэтыжыныным игъогу тырыкIон!*

КИРГЪ Даур.
к. Краснодар.

ТЫАДЫГ

*КIэмгуий, бжэдыгъуи,
Бэслынэий — тыадыг,
Абдзахи, шапсыгъи,
Къэбэрттай — тызычыгъ.*

*ТышIыкIутIуми тызылэпкыишъ,
Адыгабзэр тIулъ, тымакъ.
Лъэпкэ зэкъошым тыфэишъыпкэишъ,
ЗэдэтIыгъыр зы быракъ.*

ХЪУРЭТЭ Къэплъан.

АДЫГЭ ЦЫЕР

Олимпиадэм исимволикэ хэрэт

Къалэу Шъачэ 2014-рэ илэ-сым кIымэфэ Олимпиадэу щы-кIоштым игъэкIотыгъэу зыфа-гъэхъабыры. Олимпиадэм икоми-тет символикэмрэ талисманымрэ якъыхъын фэгъэхъыгъэ конкур-сыр зехишагъ. Илэсыбэ хъу-гъэу псэушхъэ тематикэм зыды-рагъэхъыхы, ар егъэзыгъэу щы-мыт нахь мышIэми. Ишъошэ дэдэу сэлгытэ симовилики, та-лисман шъыпкыи хъун зылгэкIы-щтыр цые фыжыыр, кIэкIо фы-жыыр, адыгэ пIэо фыжыыр зы-щыгъэхэ адыгэм исурэтэу пцы-къум тетыр арэу зэрэщытыр.

Бгъу пстэумкIи укыкIуалIэмэ, мы Iофыгъом уехъырэхъышэ-жыныну щытэп ижыкIэ кыше-гъэжыагъэу кIымафэм адыгэхэм пцыкъур ары джы лыж зыфа-лорэр кызытекIыгъэр. Къэло-гъэн фае адыгэ цыер Кавказым инэпэплъэу (урысхэм «визитнэ карточк» зыфалорэр) зэрэщы-тыр. ТиеплгыкIэ къэдгъэшъып-кэжыын. Монографиеу «Темыр Кавказым ицIыф лъэпкэхэм ящыгъынхэр. Я XVIII — XX-рэ лI.лI. М.Наука, 1989» зыфиIо-рэм иавторэу Е. Н. Студенецка-

ям мырэуштэу етхы: «ЗэкIэми анахь гъэшIэгъонэу щытыр кIы-лутель щыгъынэу шыухъэм хэ-шIыкIыгъэу черкескэкIэ заджэ-хэрэр ары». Шъыпкэ дэдэмкIэ, пстэуми ашIэ адыгэхэм Кавка-зым ис нэмыкI лъэпкэхэм зэп-блэгъэ-зэпхыныгъэ зерадырIа-гъэр, лъэпкэхэм ыкIи ахэм абзэ-хэм ифэмэ-бжымэхэр зэратыра-ригъахъэщтыгъэр. Ащ ишыхат дэдэу щытыр къушхъэчIэсхэм зерахъэрэ щыгъынэу цыер гъэнэ-фагъэ адыгэхэм кызырэхыхы-гъэр ыкIи ащ Кавказ шъолъы-рым зэрэпсаоу игъэкIотыгъэу зызырэиушъомбгъугъэр, ащ зэрэ-рэшхъащыкIыгъэр.

Шошъхъуныгъэ пытэ хэлъэу кыкIэгъэтхыгъээн фае мэхъэнэ ин хъазыр зилэ Iофыгъом укы-тегушIэнэу зэрэщытыр. Адыгэ цыер адыгэхэм мафэ къэси зы-щалгъэщтыгъэ щыгъынэу щы-тыгъ, кIэми, жъыми, байми, тхъамыкIэми ар ащыгъыгъ Кав-казым европэ шIыкIэ зилэ щы-гъыныр кылылыIэсфэкIэ, адыгэ хэгъэгум зыкызылэтыжыгъэ ыкIи зыщылгъыгъэ лъэхъан-хэм, гушIэм пае, Къэбэрттэ

хэгъэгур зэрэхэтэу адыгэхэм адрэ лъэпкэхэм адырIагъэ куль-турэ зыфыщытыкIэхэм кIочIэшхо ялэ хъугъэ. ЗэлышIэрэ индоев-ропеистэу В. И. Абаевым зери-тхырэмкIэ, «эпитетэу» «къэбэр-тае» зыфиIорэр оркэ хэшыпы-кIыгъэмрэ комилфотныгъэмрэ яэпитетыгъ. Цыф лъэпкыбэмэ адыгэхэм щысэ атырахыштыгъ. Намысым иадыгэ кодексэу «адыгэ хабзэм» лыгъэныгъэшхо фашIы-щтыгъ. Ахэм яшыхат нафэу зи-гугъу къэпшIын лъэпкыштыр макIэп. Анахь гушIогъошхом фэгъэхъыгъэ хъугъэ-шIагъэхэм урыс пачыхъэм адыгэ цыер зы-щилгъэщтыгъэ. Курдж лъэрхъэ-хэми адыгэ цыер зыщалгъэщты-гъэ. Къэзэкъэхэу тичIыналэ псэу-пIэ зыфэхъугъэхэми тилгъэпкэ шъуашэ аштагъ. Адыгэ лъэп-кыым иусэкIошхоу МэщбэшIэ Исхъакъ «Адыгэ цый» зыфиIорэ усэм мырэуштэу кышчело: «Узы-фадыгъэр сэрými, хэтыми, зэрэ Кавказэу ыпкыи укIулгъ».

Мэхъаншхо зэриIэр къэло-гъэн фае адыгэхэм яфэмэ-бжы-мэ урысыбзэми кызырэхъэщы-рэр: мыш адыгэхэм япхыгъэ гу-

щыIэу «черкеска» зыфиIорэр зэрэ-щагъэфедэрэр. Кавказым щыIэ бзэхэми адыгэ фэмэ-бжымыр альпIэсыгъ. Лъэпкэ щыгъынэу адыгэхэм ащыгъым адыгэцIэ унае щыриI: ар цые / цей зыфи-лорэр ары. Мы гушIыIэр гушIыIэ лъапсэу цы-м кытекIыгъэ ыкIи ащ кыкIэлъыкIорэ лъэпсэлъы-кIоу — е-р кыпыхъагъ. Урысы-бзэм «черкеска» гушIыIэр гушIы-лэгъэу «чохъа»-м мэхъанитIу иI: 1) шыухъэ; 2) цые (щыгъын). Курджыбзэм кыхэкIи гушIы-лэу «чохъа»-м зэрэкавказэу зы-щиушъомбгъугъэ къэлоклэ зэфэ-шъхъафхэр илэхэу.

Олимпиадэу Шъачэ щыкIо-штым исимволикэрэ италисман-рэ якъыхъын лъэшэу тыналэ те-

тыдзэн фае. Ащ дакIоу къэтIонэу тыфай: кIымэфэ Олимпиадэр ижырэ адыгэ чыгужыым ичIы-пIэу КбаадэкIэ зэджагъэхэм щы-кIошт, цивилизацияе зыдэщыIэ дунаим кызырэхъахъагъэу, Олим-пиадэр чIыпIэрыс убыххэм кы-зэлуахын фэягъэ, ау Урыс-Кав-каз заом ыгъэкIодыгъэх пIоми хъушт. Лъэпкыым щышхэр Тыр-куеми, нэмыкI чIыпIэхэми ащэ-псэху, ау яныдэльфыбзэ рыгу-шIэшъоу зы нэгырэ ахэты-жэп, джары зыкIалорэр «Бзэр кIодымэ лъэпкыири щымылэжъэу альпытэ». ЧыпIацIэу «Красная Поляна» щыбгъэзыщт, ижы-кIэ илэгъэ цIэр — Кбаада — фэуусыжышт. 1864-рэ илэсыр ары адыгэхэм япроцент 96-р Осмэн империем зырафыгъэр. Кавказыр машIокIэ ашIозыштэ-гъэ пачыхъадзэхэм ятхалгъэлу-рэ япарадрэ яилгъэсэу зэрэщы-тыр ары.

АБРЭДЖ Ачэрдан.
Филологияе шIэныгъэхэмкIэ доктор, профессор, Адыгэ къэралыгъо университе-тым бзэхэм язэгъэшIэнкIэ икафедрэ ипаш.

Непэ сигушылэ кызыррезгья-жэмэ сшюнгтор ти Адыгэ Республикэ ыкйи Іэкйыб кьэралхэм дэгъу дэдэу ащашлэштыгъэ тхаклоу, нартоведэу Хьадэгъэллэ Аскэр нусэ цыклоу «Сичыл» зыфиорэр ары.

**Орчылэ, оркьалэ,
Тауцтэуи цэрэт,
Ащ идахэ о зэхпхы
Ренэу пилонгъоцт!**

Усаклом мы сатыр цыкыу зау-лэу кылуагъэм купклэу клоцыл-тыр ины дэд ыкйи демыгъэ-штэни плэкьыштэп.

Сэри ащ лыпыдзагъэу кьэ-сэлэо мы дунаим тет чыплэ пстэуми анахь сшлодахэу, згъэ-лэаплэу, сыгуклэ кыздесхьа-кырэр сичылэ гупсэу Шын-джые зэрэщытыр. Къуаджэм шлулэгъоу фысиІэм сыкы-пкырыкызэ гушылэ заулэ кьас-ло сшлоитгу. Уасэрэ шхьаш-рэ зыфэсшыхэрэр сичылэ кьы-дэхуьхэгъэ цыфхэу (нэмыкІ чыплэхэм ащысэгъэхэу, ащыла-жэхэу) ыкйи икьоджэдэхэу къуаджэм шылажэхэрэр, шы-псэхэрэр арых. Къуаджэу Шын-джые снапэрэ кыкьэщэгъэ, си-апэрэ гушылэ, снапэрэ лъэбкьэу, снапэрэ клэлэгъадж.

Ти Адыгэ Республикэ ит къуа-джэмэ цыф гъэсэгъэ-еджэгъэ зэфэшхьафхэр къадэкыгъэх: клэлэгъаджэхэр, врачхэр, ин-женерхэр, агрономхэр, юрист-хэр, тхаклохэр, усаклохэр ыкйи ахэм анэмыкІ сэнэхьат зэфэ-шхьафыбэ зилэхэри. Ау сыд фэдэрэ сэнэхьат пштагъэми, а сэнэхьатым изгъэгъотын илэс пчагъэкІэ кызылэкІэбгъэхьан плэкьыштымэ, ахэмэ тікІу ате-кы тхаклохэмрэ усаклохэмрэ ясенэхьат. Енэгугъэ ар ицыл-кыгъом кышцегъэжыгъэу «цы-фым еж кыдэхуьгъэ» зыфалорэм фэдэкІэ. А сэнэхьатым урылэ-жэным пачэ, ар лъэш дэдэу шлу плэгъун фае. Ащ рылэжырэ цыфхэр ренэу мэгупшысэх, чэци мафи ямыІэу шхьэм кьы-тэджэрэ гупшысэхэр шлэхэу тхьа-пэм рагъэкІух. Непэ атхырэр пчъагъэрэ клатхыкыжыу кы-хэкІы. Ежхэр зыфэгъгъэ кьэ-ІокІэ шыпкьэм зытырагъафэкІэ агу мэгупсэфыжы. Шыпкьэр пшотымэ, арэуи кычІокІын ар цыф бэдэдэми кьазыкыдэ-мыхьурэри. Ащ кыхэкІынкІи мэхьу адыгэ тхаклохэм япчъагъэ бэдэдэ зэрэмыхьурэри.

Ау лъэшэу сигуапэ, лъэшэуи сырэгущо, а мэкІэ тікІум иса-тырхэм тэ тикъуаджэ шыцхэри зэрэхэтхэм. Адыгэмэ ало: «Лъа-псэ зымыІэм шхьапэ иІап». Ащ ишыхьат къуаджэу Шынджые нусаклохэм, итхаклохэм ялэ-псэ кьэжъапІэр Абрэдж Юсыф-рэ Бэчыне Хьусенэрэ (Хьама-коркэу ХьапылІ) зэрэпхыгъэр.

Цыфым ыуасэр илэжыгъ

Ахэр я XIX-рэ ллэшлэгъум ыкйи я XX-рэ ллэшлэгъум ия 20-рэ илгъэхэм анэсэу шылэгъэ жэры-Іо адыгэ творчествэм яусэхэмкІэ (Абрэдж Юсыф: пшыналгъэу «Емзэч иорэд», орэдэу «Піэ-тхьаллэм ыкьуитлэ»; Бэчыне Хьусенэ: орэдэу «Шынджые быгъужым иорэд», усэхэу «Кьоджэ тхьамэтэшху», «Ты-гъуж», нэмыкІхэри) чыплэ гъэ-нэфагъэ шызыубытыгъэх.

Адыгэ Республикэм илгъэны-кьэ пстэуми ыкйи Іэкйыб кьэ-ралхэу адыгэхэр зыщыпсэхэрэ-ми дэгъу дэдэу ащызэлъашлэу, цыфмэ агъэлъаплэу, шлу дэдэ алгъэбоу, шлэныгъэлэжыу, ли-тературоведэу Шхьэлэхэо Абу Адышэс ыкьом емызэшчыжэу, мыпшыжыу Іоф зыдишлэгъэ Цэй Ибрахымэ икІэн «дышгъэ такырэу» кычІитыкыжыи лъэп-кым зэрэригъэгъотыжыгъэр.

Адыгэмэ зэраІоу, «дышгъэр ебз чІэгъ ошІыкІэ улъыирэп». Джащ фэд Цэй Ибрахымэ иІофшлагъэхэу адыгэ литера-турэм чыплэ гъэнэфагъэ шы-зыубытыжыгъэхэр.

Адыгэ лъэпкыым анахь дра-матург инэу кыхэкІыгъ пІоми ухэмыуьхонэу кысшлэшыи иІофшлагъэхэмкІэ Адыгэ Рес-публикэм имызакъоу, ткыш республикэхэми дэгъу дэдэу ащызэлъашлэу, тхэкІо Іеплэ-сэу Мамый Ерэджыбэ Адышэс ыкьор.

Мыщ дэжыым игугъу кьэ-мышІын плэкьыштэп Мырзэ Дзэпш Рэмзанэ ыкьом, ащ шлэ-ныгъи, гупшыси, амали иІагъэх (жыгъохэчъэу лъэхьаным кызы-дихьыгъагъ), ау игъонэмыс ху-гъэ. Мырзэ Дзэпш илгъэс зэфэ-шхьафхэм ыусыгъэ усэхэм ащыцхэр клэлэеджаклохэр зэрэ-джэрэ тхылхэм къадэхьагъэх. Орэдышом ралхьэгъэ усэхэ-ри ахэты.

Дзэпш клэлэцыкІухэм апае тхэцтыгъэ, ытхыгъэ усэмэ ащыцхэр: «Псыхьор кьыугъ», «Сичэтыу», «Хьалыжыгъ» (пшысэм теыхыгъ ус), «Пчэн бэджащІ» ыкйи нэмыкІхэри. Мы зигугъу кьэтшыгъэ усакло-хэр, тхаклохэр зэкІэ Шынджые икІэлэ плугъэх, ежхэр кьыгътхэ-мытыжхэ нахь мышІэми, ятхы-гъэхэр кьэнагъэх, уасэ афэтэ-шы. Ахэр зэкІэ лъэхьан зэфэ-шхьафхэм кьахэкІыгъэ цыфых.

Джы зинобилеу Мамый Ерэд-жыбэ зыкыфэдгъэзэн.

Мамый Ерэджыбэ Адышэс ыкьор псаоу шылагъэмэ ыныбжэ илгъэс 85-рэ зэрэхуьгъэр дэдго-щыштыгъэ. Ау драматург Іеплэ-Іасэм идунай зыхьожыгъэр илгъэс 17 хуьгъэ. Арэу шыт нахь мышІэми, «цыфым ыцІэ ежэ зыфэшлыжы» адыгэмэ зэраІоу, Мамый Ерэджыбэ ежэ ипро-извещениехэмкІэ лъэпсэ куу шыриІэу адыгэ литературэм пы-тэу хэуцагъ. Литературнэ жан-рэу Іоф зыдишлэгъэ драматур-гиери Іоф псынкІагъомэ ащы-щэп, ау ежэ дэгъу дэдэу ар кы-дэхуьгъэ. Ащ ишыхьат непэ кызы-

нэсыгъэми ащ ытхыгъэ пьесэхэр Адыгэ Республикэм ичыплэ зэфэ-шхьафхэм анэмыкІэу, ткыш республикэхэми кьазэрэщэгъэ-лгъагъохэрэр. Ерэджыбэ ипсэсэ-хэр кьагъэлэжыгъоштых тапэки, адыгэ лъэпкыи шлэгъэкІэ. Ащ ипсэсэхэу «Псэлыхьохэр», «Мыхьамчэрыекъор, при-вет!», «Дэхэбаринэ ихьакІэш» ыкйи нэмыкІхэри лъэшэу гъэ-шлэгъоных, шхэных, уяплгъы зыпыгыгъэки уямызэшынэу гъэ-сыгъэх. Сэмэркъэу шхэным шыпкьэр клоцылгъэчэрэзагъэу, уезгъэгупшысэрэ, Іоф зыдэоз-гъэшлэжырэ пычыгъохэр шы-Іэныгъэм кыхэхыгъэ шып-кьэхэу шытых. Арэуштыу зэрэ-щытыр ары пьесэхэми гъашІэ кьазыгырэр.

Мамый Ерэджыбэ ытхыгъэ пьесэхэр япчъагъэкІэ бэ мэхьух. Ау еІлани а бэ хьурэ пьесэхэм купклэу яІэм узепІыкІэ, осэшхо ин дэдэ иІофшлагъэхэм зэрэІэр нафэ кьыпфэху.

Непэ тхаклом ытхыгъэ пьесэ-хэм язэхфын пшэрылгъэу ти-Іэп (ар мыщ фэдэ тхыгъэкІэ кьипІотыкІынэуи шытэп), ау ытхыгъэ пьесэхэм ащыцхэм ацІэ кьетІон. Ахэр: «Гьогу пхэндж» — 1956-рэ, 1960-рэ илгъэсым Адыгэ тхылгъэ тедзапІэм кышцыдэкІыгъэ тхылгъэу «Пьесэхэр» зыфиорэр. Ащ кьыдэ-хьагъэх: «Псэлыхьохэр», «Хэта мысэр?», «Гу псынкл», «Гуащэм ишхьакІу!», «Шулэгъэу ишпхь» — 1961, «Ахадэрэр мэдэху» — 1967.

1979-рэ илгъэсым Краснодар итхылгъэ тедзапІэ иадыгэ отде-ление кышцыдэкІыгъэ тхылгъэу «Дэхэбаринэ ихьакІэш» зыфи-Іорэм мыщ фэдэ пьесэхэр кы-дэхьагъэх: «Мыхьамчэрыекъор, привет!», «ГъашІэм имэзищ», «Шхьхэм иуз гум егъае» зыфи-Іохэрэр.

УрысыбзэкІэ илгъэс зэфэ-шхьафхэм «Репертуарный сборник» зыфиорэм пьесэ зэфэ-шхьафхэр кьыдэхьагъэх: «Чрезвычайный комиссар» — 1967, «Дорожные знаки» — 1969, «На заре» — 1972.

Ахэм анэмыкІэу урысыбзэкІэ пьесэхэр Москвэ кышцыдигъэ-кыгъэх: «Берегись, любовь!» (Привет, Мухтар! — 1971), «А жизнь продолжается» — 1972, «Битая карта» (Последняя ставка — 1973), «Мера любви» (На развилке) — 1974, зыфиІохэрэр.

Мамый Ерэджыбэ адыгэ лъэп-кым зы драматург цІэрыІоу жыгъоу нэфэу кыхэжыуыкы-гъэмэ ащыц. Ащ ытхыгъэ пьесэ-хэм кьытхэс цыф лъэпкэ зэфэ-шхьафхэм епэсыгъэ уасэр фашыным пачэ, адыгабзэкІэ тхыгъэ пьесэхэр урысыбзэкІэ зэдзэкІыжыгъэу шыІэхэмэ, цыф жыугъэхэр драматургым иІофшлагъэхэм нахь нэлуасэ афэхьуштых. Ащ Лъэпкэ театрэм имэхьанэ нахь кьыІэтынэу, кы-гъэдэхэнэу ыкйи кыгъэбаинэу кьыгъэху.

Гукъау нахь мышІэми, мош

фэдэ драматург иным итвор-чествэ икьу фэдизэу кьыриІо-тыкІэу тхыгъэ шыІап. Кьызы-хьугъэ мафэри, мазэри бэшІа-гъэп загъэунэфыгъэри (еплэ «Адыгэ макъэм» гъэтхэпэм и 16-м, 2011-рэ илгъэсым Хьут Казбек истатъяу «Адыгэмэ я Мо-льер» зыфиІорэм).

Мамый Ерэджыбэ фэгъэхьы-гъэу шыІэр зэрэмакІэм сэри сшхьэкІэ сырыхьылагъ. Адыгэ Республикэм шлэныгъэмрэ гъэ-сэныгъэмрэкІэ и Министерствэ иунашъокІэ тхылхэм якьыдэ-гъэкІынкІэ конкурс зэхашэ-гъагъ. А конкурсым ухэлэжы-ным пачэ программэ гъэнэфагъэ епхьылІэн фэягъэ. Джащ фэдэу типпрограммэ конкурсым зы-щыпхьэрэкІым, «Адыгэ литера-турэр урысыбзэкІэ я 5 — 11-рэ классхэм ащеджэрэ клэлэеджа-кІохэм апае» зыфиІорэр зэхэд-гъэуцонэу хьугъагъэ.

А лъэхьаным я 10 — 11-рэ классхэм ащеджэрэ клэлэеджа-кІохэм апае урысыбзэкІэ тхы-гъэхэр зэдгъэулу зэхьум анахь «тызшлэнэгъагъэхэм» ащыщыгъ Мамый Ерэджыбэ. Драматург цІэрыІом ипсэсэхэр урысыбзэ-кІэ библиотекэхэми, драмтеатр-эми (тэ тызфэгъэхэр) ащыд-гъотыгъагъэхэп.

Драмтеатрэм иІофышІэу Шхьаплэкьэу Къэсэй тигухэлэ шыгъуазэ зытэшым кьытпи-гъохыгъагъэх илгъэхэм жьы ашыгъэ тхьэпэ гъожьхэу, еж-хэм осэ ин зыфашІырэ, агъэ-шлорэ тхыгъэхэр. Ау а тхыгъэ-хэм Іоф адэшлэжыынэу шытыгъ, тэ ар типшэрылгыгъэп.

Лъэпкэ библиотекэм бгъэфед-мэ хьунэу чІэдгъотагъэр пьесэу «Берегись, любовь!» (При-вет, Мухтар!) зыфиІорэр ары. А пьесэм шыц пычыгъоу дгъэфед-агъэ ыкйи Ерэджыбэ ишыІэ-ныгъэ гьогу, итворчествэ яхьы-лэгъэ материалы тхылгъэу зэхэдгъэуцорэм клэкІы дэдэу кы-щытыгъэ хьугъэ.

Джащ дэжыым лъэшэу сшлэ-шхьэкІуагъэ мош фэдиз дра-матург цІэрыІоу сикьоджэгъу пачэ кьэтІуагъэр зэрэмакІэр ыкйи мош фэдиз Іофшлагъабэ зилэм иІофшлагъэхэр икьу фэдизэу зэхэуьгъагъэхэу кьыдэгъэкІыгъэ-хэу зэрэщымыІэр. Ау нэужым Лъэпкэ библиотекэм иІофышІэ-хэм зэрагъэгъотыгъэх Мамый Ерэджыбэ ипсэсэхэу «А жизнь продолжается» — 1972, «Битая карта» (Последняя ставка) — 1973, зыфиІохэрэр.

Сэ Мамый Ерэджыбэ сыІу-кІагъэу, слэгъугъэу, сыдэгъу-щылагъэу шытэп. Ау дэгъу дэдэу кьэсэшІэжыи Ерэджыбэ ипсэсэхэр Адыгэ драмтеатрэм иартистхэм Іеплэсэныгъэ ин ахэлэу тичылэ кызырэщэгъэ-лгъагъоштыгъэхэр. А пьесэхэм ахэт геройхэм закыпэтшыжыу бэрэ кыхэкІыштыгъэ. Ащ фэд, Мамый ипсэсэу «Ахадэрэр мэдэху» зыфиІорэм шыщ пы-чыгъохэр кьоджэдэхэм апае еджапІэм зэхыцэрэ пчыхьэзэ-

хахьэхэм кьызырэщыдгъэлъа-гъоштыгъэхэр.

А лъэхьаным тиеджапІэкІэ литературнэ кружокым ипашэ-щытыгъэр адыгабзэмрэ адыгэ ли-тературэмрэкІэ тезыгъаджэ-щытыгъэу Талгъэкъо Джанхьот Джамбэч ыкьор арыгъэ (шыІэ-жыбэ, Тхьэм джэнэт лъапІэр кьырег). ШІукІэ, дахэкІэ ри-гъэджагъэхэм, кьоджэдэхэм агу кьинэжыгъэ.

ХэткІи нафэ театрэм лъапсэу иІэр Мамый Ерэджыбэ ипсэсэ-хэр арэу зэрэщытыр. Мамый ары лъэпкэ театрэм лъапсэ фэ-зышлыгъэу цыфмэ алытырэр. Непэ тикьоджэгъу драматургэу талант ин зыхэлэжыгъэм тефэ шытхьур фэпІоныр ыкйи ащ ыцІэ плэтыныр. Мамый итворчествэ изетегъэпсыхьажынкІэ шлэны-гъэлэжыкьэм лъэныкьэ пстэумкІэ Іофышхо апэ илэ ыкйи ашІэнэу кьагъэ. Ащ игъо кьэсыгъ. ЫшІа-гъэм елытыгъэу Мамый Ерэд-жыбэ ыцІэ Іэтыгъэн фае: ипро-извещениехэр адыгабзэкІэ ыкйи урысыбзэкІэ кьыдэгъэкІыжы-гъэхэр; зыщыпсэугъэ урамым ыцІэ фэусыгъэныр; кьызы-хьугъэ къуаджэу Шынджые инэпэплэ-саугъэт шыгъэуцу-гъэныр. А зэкІэмэ Мамый Ерэд-жыбэ ыцІэ цыфхэм нахь зэ-лгъагъэшлэщт, кьыткІэхуьхэрэ ныбжыкІэхэмкІэ шисэтэхышІэ хьушты. Къэзылэжыгъэу цыфым тефэрэр, ифэшъуашэр фэпІонхэ фае. Мамый ежэ цІэу зыфи-шыжыгъэр лІакьомы, икьуа-джэу Шынджый, адыгэ лъэп-кымыи анал. Лъэшэу тыргы-шхо, тырэпагъэ, тэгъэлъапІэ.

Адыгэ Республикэм гумани-тар ушэтынкьэмкІэ институтэу КІэрэщэ Тембот ыцІэкІэ шытым иІофшлэн план кьызырэдиль-тэу, тхаклохэм, усаклохэм, шлэ-ныгъэлэжыкьэм ямэфэкІ мафхэр ІофшхьабзэхэмкІэ шыхагъэунэ-фыкІых. Мамый Ерэджыбэ кы-зыхьугъэр илгъэс 85-рэ зэрэху-гъэр икьуаджэу Шынджые ша-гъэмэфэкІышты. А пчыхьэзэ-хахьэм кьырагъэблэгъагъэх тхаклохэр, усаклохэр, шлэныгъэ-лэжыхэр, Тэхьутэмыкьое райо-ным ичыплэ гъэІорышлэпІэхэм япашэхэр, районым ицыф гъэ-шІуагъэхэр, еджапІэхэм япашэ-хэр, клэлэгъаджэхэр, еджапІо-хэр, ежэ Мамый иІахьылхэр, кьоджэдэхэр, журналистхэр ыкйи нэмыкІхэри.

Пчыхьэзэхьагъэм изэхэщэн-гъэхьазырын яшыпкьэу ыуж итыгъэх Шынджые кьоджэ коим ипашэу Пратэкъо Муслым, гу-рыт еджапІэм ипашэу Дэлэжэ Нурбий, бизнесменэу Мамый Нурдин, Мамый итворчествэ Іоф дэзышІэрэ АРИГИ-м ишІэ-ныгъэлэжыу Агъыржбанэкъо Симэ.

Драматург Іеплэсэу Мамый Ерэджыбэ фэдэ цыфым ащ фэдэ фыщытыкІэр ифэшъуаш, кьылэ-жыгъэ.

**КІЭСЭБЭЖЬ
Нэфсэт.**

**АКЪУ-м бзитІушІэныгъэм-
кІэ илабораторие егъэджен
ІофымкІэ испециалист.**

ТИОРЭДЫЖЪХЭР ЧЪЫГШЪХЪАПЭ

КЪЫПЫЗЫГЪЭХЭП

АКЪУ-м и Научнэ библиотекэ бэмышлэу шлэныгэлэжъхэм щызэхашэгъэгъэ «Лэнэ хъураер» пщынэу цлэрылоу Хьагъэудж Мыхамэт фэгъэхьыгъагъ.

Гъэтхэпэ мазэм пщынэу лэпэласэм ищылэклагъэм, игъэпсыклагъэм, орэдыр, пщынэр ыл хэкълыхагъэу икласэхэу зэрэщытыгъэм фэгъэхьыгъэ къагъэхьыгъэхэм сишлэигоныгъэ къагъэушыгъ Тембот игукъэкълыхъхэм ягугъу къэсшынэу.

Ащкълэ амал къысэзытырэр, тхаклом игъашлэ сызэрэхэтыгъэр, ищылэныгъэ ыкли итворчествэ гъогу сызэрэдытетыгъэр ары.

Тембот шлэпэ мы лъэныкъомэ санэсэу цыфхэм садэгощэн фаеу хуштымы шлагъэп, ащ фэдэ лэфыр сыгуи къыхагъэп. Ахэмкълэ гушылэ къэс-лонымкълэ, пшъэрлгыр зэшлосхынымкълэ, гъэзетэу «Адыгэ макъэм» зыфэсэгъазэ.

Шыпкъэ, Тембот илэжыгъэ клэн, иархив зыхуымэрэ литературэ музей зэгъэзэфэгъи тхаклом ыцлэклэ ашлэгъэу шы, лэфы ешлэ. Ау мафэ къэс ащ зэкълэри клорэп. Ащкълэ адыгэ гъэзетыр нахъ къэбар лыгъэгъэс псынклэ, уишлэныгъэ хегъахъо, уегъэгупшысэ, уишлэжыи къегъэушы. Хэтрэ цыфкли гъэзетыр гъусэшлэ. Ащ бэ къыхэрэр, бэ зынэсыри. Тиблэкълыгъи, тинепи, тикъэклошты тлэклэ-тлэклоу уахешэ. Щымылэжъ лыхъужъхэу мамырныгъэр тфэзыхуымагъэхэр танэлэу кырегъэуцох, тафэразэу нэшхэир гым шы-зэпэкълэ, гумахэу гуклэгъум зэоты, блэкълыгъэ къыным къыпфырегъашлэ.

Гъэзетым дунаим бгъу пчъагъэкълэ ухегъаплэ, уегъэдалэ, уегъэлэушы.

Ныбжыи зэлумыклагъэхэу зэрэмышлэщтыгъэхэу цыфхэр зрегъашлэх, зэфешэх. Ащ фэдэ амал озгъэгъоты-рэ анахъ журналист чан лэпклэхэм уиуагъу гуклэ гъусэ уафэхъу.

Адыгэ жэрыло жабзэм икъэбзэгъэдэхагъэ икълуачлэ зэрэныным а зэкълэ фэкложы. А бээр илэс минхэм адыгэм ылэжыгъ.

Клэрэщэ Тембот ыцлэ лъэпкъ тарихым шыцэу зэралгытэрэмкълэ, ащ ыцлэ къемылоу непэ тилэпкъ культурэ игугъу къэшлэгъауеу сэлгытэ. Ащкълэ анахъ лэубытыплэ инэу шылэу къысшлэшлэрэр фольклоры ары.

Адыгэ жэрыло творчествэм икъэу-хуымэнклэ, икысзетегъэнэнклэ, лоры-луатэхэм, таурыхъхэм, пшысэхэм, тхы-дэхэм яугъоижыын-зэгъэзэфэнклэ, якъыдэгъэкълынкълэ апэрэ лэфыгъо мыпсынклэр зыпшэу ифагъэр ыкли шлуагъэ хэлъэу лызыгъэкълотагъэр Клэрэщэр ары.

Тембот иунэу цыфхэмэ яклонлагъэ сломэ, ащ зы мышгыпкъэ хэлъэп. Ащ ыдэжъ къаклоштыгъэхэр творческэ лэпылэгъу фэныкъохэу тхэн-усэн зыфэ-пощтхэм зыфашэхэрэр арых. Ахэ-тыгъэх мыхэм тхэным пылхэр, композиторхэр, артистхэр, шлэныгъэм фэ-шэгъэхэр, орэдылохэр, нэмыклэхэри. Ахэм яшлэигоныгъэкълэ аделэнымкълэ, зэрэдепутатым епхыгъэу, хэбзэ лэжъхэтэтхэм анэсыщтыгъэ, мэхъанэ зилэу лэфыгъоу ылыгъэхэрэр агуригъа-лоу афырилэтыкълыщтыгъэ, ахэр зэшлуиыхъэмкълэ гъусэу къызфишлы-щтыгъэх.

Тембот ыпэкълэ плэщтыгъэ: «хэ-мылхъэрэр — къэкълыштэп» — ари-лоштыгъэ. Культурэм шылэжъэшт цыфхэм якъыхэгъэщын, якъэлэтын, кадрэмэ ягъэхъазырын лэзшэу афэ-сакъэу, мэхъанэ аритэу, гъунэ алыфы-щтыгъэ. Зэрилоштыгъэу, мыщ фэдэ фыштыкълэр ышъхъэкълэ «апэрэу лэфу» илагъ.

«Культурэ зымылэр тхымыклэ» — ылоштыгъэ Тембот. Лъэпкъ культурэм ибайныгъэ, игушъхъэгъомылэ клэзы-гъэ имылоу зэраугъоштыр ащ хэт пстэумэ зэдырялофыгъ. Жэрыло творчествэм игушъхъыын, итхыжыын имы-закъоу, изэгъэзэфэн, икыдэгъэкълэ лэфыгъохэм язэшлэхын сыдыгъуи Тем-бот ыгъэгумэкълэу ыналэ атетыгъ. Иар-хив ухаллэмэ олэгъу: гъожыбзэ уахъ-

тэм ышлыгъэ лэпэрытх тхыпэхэу орэ-дыжъхэм, гыбзэхэм, лорылуатэхэм якъылагъэхэр. «Ощнэлу заом иорэд», «Къоджэбэрдкыо Мыхамэт гъуа-зэ иорэд», «Айдэмыркъан иорэд», «Гощэгъэгъым игыбзэ», «Хъатх Мыхамэт гъуа-зэ иорэд», нэмыклэ-хэри. Мыхэм афэдэ орэдыжъхэу зи-гъашлэ мыкълуасэу кълуатэхэрэр къызэ-тезгъэнагъэр адыгэ пщынэр е шы-клэпщынэр арыхэу сшлэшлэ. Ау ахэр анахъу бэгъашлэ зышлыгъэхэр, тхы-лэуу къызэрэдэкълыгъэхэм ишлуагъэу пылгытэ хушты. Ащ фэдэ тхылы гъэшлэ-гъонхэу Тембот иунэу илэхэм ащлэ къес-лон: «Адыгэ орэдыжъхэр» зыфилоу адыгабзэкълэ 1940-рэ илэхэм къыдэ-кълыгъагъэр ыкли 1946-рэ илэхэм къэбэртэябзэкълэ Налшык къышыхау-тыгъагъэр. Мыщ фэдэ тхылыхэр арых лъэпкъ культурэм итарихкълэ лъэпсэ-гъэчэу къэнэжыхэрэр.

Культурэм укытегушылэ зыхукълэ, творческэ ныбджэгъуныгъэ зэфыш-тыкълэхэми уагъыулонэу хуэрэп. Адыгэу хэта хыклэр зымыкласэр, Темботи ахэм ащыщыгъ. Анахъ къылыхыгъэщтыгъэ-хэр литературэм, искусствэм афэшагъэ-хэу, а гъогур хэзыхыхэрэр арых. Тха-клом ищылэныгъэ сыдыгъуи ахэм чы-плэ шырылагъ. Ащ фэдэ акъылэгъу-гупшысэгъу гъэшлэгъонмэ ащыщыгъ шъхъэкълэфэхэу къыфэзышлыщтыгъэ, Къэбэртаем кыкълыштыгъэу Клэрдан-гъушъэ Зэрамыку. Ар шлэныгъэлэжы-шхуагъ, фольклорист дэгъугъ, ижырэ орэдхэм псэу къапызыгъэкълэжыгъэ орэдылоу хыалэмэтыгъ (бэшлагъэп иду-най зыхъожыгъэр), шлукълэ адыгэхэм агу илэ, Къэбэртэе-Бэлыкъар Респуб-ликэм ищылэу гъэшлуагъ. Къэрдангъу-шъэ Зэрамыку Адыгейм къызыкълэ, Клэрэщэ Тембот зэримыгъэлэгъоу, зы-къыфимыгъазэу, упчлэжыгъуу къымы-шлэу къыхэкълыгъэп, зэгъогъугъэх, зэгурылоштыгъэх.

Къэкълэ-накълэу тыщыклагъэп, цыф-кли тыхъопсагъэп. Телефоныри бэрэ гупсэфыщтыгъэп, ар сэрэу зилофыгъэр. Сотовэр шылагъэп, агуи къэкълыгъагъэп ащыгъум.

Пчъэм зыгорэу къытеуагъ, лусхыгъ, кыхыагъэр лы хэкълотагъ, гъэубэрэ-пшыгъэху. Чыжъэу кыкълыгъ. Ар му-зыковедэу, советскэ композитор цлэ-рылоу Мессан Владимир Львович арыгъэ. Темботрэ ежыррэ зэлуклагъэ-хэу зэрэшлэщтыгъэх, лэфуу зэдашла-гъэмкълэ лэзгъун къыфырилэу къэ-кълуагъ.

1925-рэ илэхэм къушъхъэчлэс адыгэхэм апае ытхыгъэгъэу музыкэм игугъу къышлыгъ, ащкълэ зэдэгущыла-гъэх. Владимир Львовичыр бэрэ Тембот къыфатхэщтыгъэ, яшлэшхэмкълэ зэхъо-жыштыгъэх.

Джы зигугъу къэсшлыщтыр воен-нагъэу, дзэкълыкълушлэ лэфышлэхуа-гъэу, ыныбжэ елытыгъэу Адыгэ хэкум къэзыгъэзэжыи, Мыекълуапэ шыпсэу-гъэу, Москва Теклоныгъэхом ипара-дэу шылагъэм хэлэжыагъэу Шыу Щэ-бан ары. Мы лыр адыгэм, лъэпкъым афэгумэкълэу, афэхъалэлэу зэрэщыты-гъэм ищыс ащ культурэм лъагъоу пхы-рыщыгъэр. Тембот илэзгъунэу Шыу-ри тадэжъ къаклоштыгъэ. Цыф шлэ-гъуагъ, лъэпкъ культурэм лыплэ-щтыгъ, ар зехифыщтыгъ, хыгъахъо-щтыгъ. Щэбанэ анахъэу ыналэ зыте-тыгъэр адыгэ орэдыжъхэр, лъэпкъ лэ-мэ-псымэхэр арых. Мы уахътэм егъу-пшыгъэу адыгэ орэдыжъхэм лэф ади-шлэщтыгъэ. Ахэр икласэхэу, къарыкълуа-

гъэм изэхэфын-зэгъэшлэн пылгыгъ. Орэдыжъхэр къэзылохэу, апылэ къэ-бархэр зышлэхэрэм якъыхэгъэщынклэ Тембот лэпылэгъу Шыу фэхуштыгъ.

Орэдылохэмкълэ зигугъу ашлыщты-гъэ Шыхъакълумэдэм «Хъатх Мыхамэт гъуазэр» къызэрилоу Тембот ригъэ-дэлумэ къырилэлоштыр зэригъашлэмэ шлэигоуу Щэбанэ къаклоу къыхэкълыгъ.

Ау Тембот ижыау члэтыгъэу, ыналэ анахъ зытетыгъэр, ишлуагъэ бэрэ зэ-ригъэкълыгъэр орэдусэу, орэдылоу, лъэпкъ композиторэу Тхыабысым Умар ары. Зэкълэмэ ашлэу тиунэу зэриклоплагъэр. Умарэ иорэдхэр адыгэхэм анахъ агу нэсэу гъэпсыгъэхэм пае, ренэу шысэкълэ къэшлэу орэдыжъхэр къыфи-хыштыгъэх. Ахэм ишыпкъэу ядэлэ-мэ, ежъ хэлэ шылэмэ къызэрагъэушы-щтыр, ежъ иорэдхыгъэхэри нахъ псын-клэу къызэрэкълэщтыр Тембот фыла-тэщтыгъ.

«Адыгэ мэкъамэ зыхэмылгыр, къыз-хэмыщырэр адыгэ орэдэп», — рило-штыгъэ. Тхыабысымым итворчествэу къызшежыагъэр, цыфмэ агу нэсэу хуным фэзыгъэлорышлагъэр а гъэсэ-пэу шысэу зэхышлагъэхэр ары.

«Цыфмэ урящыкълэгъэныр сыда зымыуасэр, джашыгъум, умыкълэ-сэжыи жъуагъу», — ылоштыгъ Тем-бот. Мы гушылэхэм сакълыпкъырыкълэ-зэ, джы ситхыгъэу къызэрэзгъэжыгъэ-гъэ гупшысэу Хьагъэуджым епхыгъэр Тембот игукъэкълыхъхэм сахэтэу лы-сэгъэкълуатэ. Зипшынэу еуакълэклэ адыгэ шьолгырым фэдэу къымыкълынуу зыцлэ-ралэщтыгъэу лэпэлэсэр — зэрикоджэ-гъум Тембот рыгушхоштыгъэ, бэрэ игугъу ышлыщтыгъэ.

Хьагъэуджхэр зыгорэу къапышлы-хыагъэхэу зэрилоштыгъэр зэхэсхыгъэ. Къылуатэщтыгъэ: «Ахэр лэжъошхуа-гъэх. Сэ сыздакълэщтыгъэр Мыхамэт-дхэм адэжъ. Ящагу сиклоплагъэ, икласэ-лэмэ сахэтыгъ».

Икълуаджэу Кошхъаблэ, псыхъоу Ла-бэ, Хьагъэуджым ягугъу ашлэу зыху-штыгъэр икълэджэгъоу Тутыкълэу Сы-хъатбый тиунэу къызыхъэкълэ ары, ахэм нахъ ащыгъозагъэри ары. Нэбгыри-тлэми зэдырагъаштэу Хьагъэудж Мыхамэт пэшлэын шымылагъэу алошты-гъэ. Тембот ащ къыхыгъэхъожышты-гъэр Хьагъэуджыр цыфышлу-шэны-шлоу, адыгэу лым хэлэын фэе шэн-ха-бзэхэр зэрэхэлэжыгъэхэр ары.

Исабынго-клэлэгъум зэхышлагъи, ылыгъугъи ышъхъэу шызэгъэзэфэгъэу Тембот къыздырихыагъыгъ, идунэе-еплгыкли, идунэететыкли а пстэумэ къагъэбаигъ.

Тембот къызэрилоштыгъэмкълэ, Хьа-гъэуджыр зэхэщэкълэу дэгъугъ, хыары-р зэрилоштырэр, ипшынэу еуакълэу цыфхэм агу нэсыщтыгъэ, дахэу ыгъэзэфышты-гъэх. Ащ цыфэу ыгъэгугъагъэр сыдкли ыгъэшлэжыштыгъэп, ипшынэу ышгэти, клэщтыгъэ ыдэжъ. Хыалэлыгъ, зэфэгъэ, нэепсыеу, былым пае емыкълэу къэзы-хырэмэ ащыщыгъэп, шъхъалыгъэжъ илагъ. Цыфхэр изэфэдагъэх.

Хьагъэудж Мыхамэт ибын-унагъо-клэу мыдынгъэми, бэрэу алыхэсыщты-гъэп, сыда плэмэу къоджэу пчъагъэмэ джэгъу зилэхэм арагъэблагъэщтыгъ. Ренэу къылыкълэохэти, къоджэу гъунэ-гъухэми ащэщтыгъэ. Зылыгъугъэхэм алоштыгъэ, «лышхуагъэ, сыдыгъуи бжышлэу ехуэлэу адыгэу цыер шы-гыгъ».

Мыхамэт зыдэщылэу хыарым цы-фыбэу еклэщтыгъэ, гушлуагъуи, чэфы-гъи, шынкълыгъи, нэхъоии хэлгыгъ —

шапхъэ илагъ. Ышъхъэкълэу пчэгум къе-клоу гъэпсыгъагъэ. Зышлыгъэжъ, нэшлэ-лушлагъэу къызыхыгъафэщтыгъэп, шы-клэшлуагъ. Адыгэу джэгум хабзэу хэ-лыгъ: нахъыжъ-нахъыкълэр къыда-лэтыгъэщтыгъэ, хэти ичылплэу ышлэщты-гъэ. А зэкълэмэу къаушыхыагъи, пщынэу къодыер арымырэу, хыарым изегъэ-клон-зэблэщын зэришлэщтыгъэр, цыфхэм ящыкълэгъэу зэхэщэкълэу зэрэ-щытыгъэр. Зэралоу, Хьагъэуджыр лэуагъэмэ, «цыфхэр псы ешъо-жыштыгъэхэп».

Мыхамэт шлушлэныр ишэнэу, икласэу, къыдэхъоу зэрэщытыгъэм ищыс мы къэбарыри: Кошхъаблэу зяни-зяти, лыхылэу благаи зымылэу клэлэу ибэу дэсыгъ. Ащ ыныбжэу унэгъошлэным-клэу зекълэу, Хьагъэуджым гу лэйти, ипхъэй-псыи хэлэуу чылэр зэфышэси, шыхыафклэу чыф уни фаши, унэгъоу лэлэхэри фырагъэкълуи, къырагъэщэ-гъагъ. Унэрэу тахъгъэрэу зилэу хуыгъэу клэ-лэм къышгъэу нэсыр Хьагъэудж Мыхамэт оу къэплэгъугъэм анахъу шла-гъоуу къызэрэрищыгъагъэм игугъу Темботи къышлыжыштыгъэ. Кларэи бын-унэгъоу дахэу хуыгъэу, зы адыгэу унэгъоу зэгурылоклэу къыфэт шылагъэп. Ар Хьагъэуджым игулыгъ, ицыфыгъэу зэкълэу къызкълэклуагъэр.

Жэрылоу лорылуатэхэм атеклэу, мэ-къамэу зыкълэу гушылэмэу агъашлэу нахъ къызэрэзэтенагъэм лъапсэу илэр адыгэу шыкълэпщынэмрэ адыгэу пщынэмрэ арынкли хуун. Ащкълэу шысэр адыгэу орэдыжъмэу лэшлэгуу пчъэгъэу ныбжэу зэригъэр ары. Ижырэу орэдхэр — «Хьа-гъэудж Мыхамэт иорэдхэр» зыфа-лохэу лэшлэгуу ехъуу зыныбжъхэр къыднэсыжыынхэмкълэу пластинкэхэм, магнитофон тэтхагъэхэм яшлуагъэу къэклуагъэу алыгытэ.

Мы уахътэм диштэу, адыгэу лъэпкъ культурэм лэф дашлэу тишылф гъэсагъэ-хэм, хэхъоныгъэу ащ рагъэшлы. Лъэп-къыр зыгъэгъушхорэу Къэралыгъоу орэ-дыло-къэшлэоу ансамблэу «Исламые-м» гъэхъэгъэшлэхэр илэу ыцлэу дахэкълэу чыжъэу лугъэ. Илэсэу 20 гъогуу «Ис-ламыем» къыкълугъэр мэфэклэу зэхэхъэ инклэу Адыгэу Республикэм шыхагъэу-нэфыкълыгъ. «Исламыем» илэшхъэ-тетэу, зэхэщэкълэу лэпэлэсэу Нэхэу Ас-лэан дахэуу къыфэгъушлуагъэх. Ансам-блэм иконцерт лъэпкъым ишлухыаф-тынэу алыгытэ. Мы артистхэм кълорэу орэдхэм адыгапсэр, адыгэгур ахэлэу, ныбжышхуи ял.

Ижырэу адыгэу орэдхэм ямэкъамэ-хэр цыфхэм зэхэхэу, ахэм ябайныгъэу зэхашлэнымкълэу Гъукълэу Замудин зэхы-шэгъэу орэдылоу купэу «Жыуым» лэфы-шхоу ешлэ. Ащ едэлэуныр зыкласэхэм сашыщ. Орэдылоу лэпэлэсэныгъэу, шыкълэу гохъу ахэлгых. Кълорэу орэ-дыжъхэм фэбагъэу, гупшысэу ахэлхэр гучлэм лэзлэсых. «Жыуым» тамэу илэу, ащ хэтхэм гъогуу дахэу агыотынэу, агу зынэсырэм алыгъуу лыкълэуу зэрэ-хуштыкълэу гугъаплэу силэми, къэ-тынхэм ащыщ Замудин «Жыуыр» чылплэу зэжъуу зэригъэу къышлуагъэм ситгъэгумэкълыгъ. Сыд хуыгъэми, лъэпкъ мэхъанэу зилэу купыр къызэрэзэтырагъэ-нэщтым пылынхэу фаеу сеплгы. Кын-мыгъуакълэу аугъоижыгъэу орэдыжъ-хэм ялэф дэгъоп. Ау ахэр дгъэкълэу-хэу амал зымылэх. **Орэдыжъхэр джэ-гуальэхэп** узэрэфэу пшлынхэу, зэб-дзэжыынхэу, **ахэр адыгэм ыпсэу, ыгу.**

Орэд дахэу «Синанэ», гимнэу адыгэ-хэм ялагъэр, «новэу адыгэмэ» къыгъоу орэд ашлэ, сценэм къызытехыгъэу уж, орэд хыарзынэу Жэнэу Къырымызэрэу Тхыабысым Умарэрэу зэдаусыгъэу «Си-нанэр» адыгэхэм чланагъ.

Арышъ, лэпкъым ишъогуоу, ащ кыкълугъэу гъогуанэм дытетыгъэ-хэу, непэу къэсысыгъэхэу тиадыз орэдыжъхэр чыгышхъанэу къыны-зыгъэхэп, сыд яшлэми хуунэу.

КЛЭРЭЩЭ Зуз.

ЦЫФЫМРЭ ТЫКЪЭЗЫУЦУХЬЭРЭ ДУНАИМРЭ

Бгъэжъхэм япсэукI

Шъхьафитыныгъэр зикIэсэ адыгэхэм бгъэжъхэр шIу алъэгъуштыгъэх, ягъэ арагъэкIыштыгъэп. СицIыкIугъом чылэм ихэгъуашъхьэхэр зэпсэкIухьанхэр сикIэсагъ, бгъэжъмэ янабгъохэр зышашIырэри, цызэмэ ячъыг гъурб тIысыпIи, чэт Iэлыр бэу зыхэси, цумпэр лыпыцIагъэм фэдэу кызыщыкIырэри сшIэштыгъэх, мызэу-мытIоу джа чIыпIэхэм сакIуалIэштыгъэ.

Зы бзыу цыкIу, къолэнэу зэхэлъэу итеплэкIэ, Тыгъужьыитыку зыфалорэм хэсэу кыххэгъэщыгъагъ. Джы кIодыжыгъап, адыгабзэкIэ ралорэри сшIэрэп, ау бзыу нэбгъо гъэшIэгъон ышIыштыгъэ мэлхэм пырэжъые куандэмэ цэу кыпа-нэрэм хишIыкIыти, дорбэжъыем фэдэу фэлукIыхьашъоу, хъулыфгъэ Iэбжым дэгъу фэдиз хуррэр шъхьэтепIожь цыкIу илэжъэу. Бзыур набгъом зебы-былIэкIэ зыдэхъугъэр умышIэу кIодыштыгъэ, шъхьэтепIор пэкIэ кылIэтыпIи, ипшыхьажьыштыгъэ, ошхи осIи ифэн ылъэкIынэу штыгъэп. Ащ зы гъэшIэгъонэу хэлъыгъэр, набгъор зыпишIы-хьэщтыгъэр анахь къутэмэ псыгъоу чыжъэу IукIырэр ары.

Мы тыкъэзыуцухьэр дунаим хьакIэ-къуакIэу тетмэ зэкIэмэ анахь тылэшышъ, зэкIэ тымыгъэкIодымэ мыхъунэу тыуцугъ. Шхончыр зыIыгъыр нахьыбэ хьугъэ узытеклонэу псэ зыпыгъэу исым елпытыгъэмэ. Илэс 25-кIэ узэкIэIэбэжъмэ, Лагъо-Накъэ тыкIо зыхъукIэ, гъогубгъухэм куп-купэу зэхэтхэу мээ пчэн зэфъэшъафхэр итыштыгъэх. ТшIогъэшIэгъонэу тыкъэуцуги, тIапыштыгъэ, сурэтхэр атетхыштыгъэ. Джы мы зэманхэм къолэжъ е бгъэжъ чыжъэкIэ зыплэгъугъуагъ. Бгъэжъхэр лъагъу тетхэу, жьым дэдэжгъухэрэм фэдэу атамэхэр амыгъэсысэу сыхъатныкIо фэдиз ошъогум зышъагъэчэрэзы. Сыда ахэр зылты-хъухэрэр?

Тичылэу КъунчыкIохьаблэ ичIыпIалгъэ горэм Бгъэшэтыку рало, гектари 150-рэ фэдиз Пшыщэ чылэм ичIыгумэ ашыпиути, нахь цIыф кIопIэ макIэ хъугъэ. Колхозыри зэхьокIыныгъэм зэхигъэтэкъуагъ, чIыгур тэрэз-тэрэзэу замылэжъырэр илэсипшIым ехъугъ. Арын фæе егъашIэм а мээ чIыналгъэм хэмысыгъэ бгъэжъ къолэн инышхохэр къызкIэбыбыгъагъэхэр, а лъэпкыр къушъхьэм хэсы нахь, шышыIэнхэу чIынэлъэ зыкIхэр кыхахэу яхабзэп. Анахь пхъэ-шъэбэ лъагэм янабгъо тырашIыхьэ, набгъом лъэбэкъуиш фэдиз ишъомбгъуагъ. ЕгъашIэм ащ фэдэ бгъэжъхэр кинокIэ сымылтэгъугъэмэ ом шыслъэгъугъэу штыгъэп.

Чъыг чIэгъым къупшъхьэ зэмылIэужыгъоу чIэлъыгъэр бгъэгупэм къэсыштыгъэ. ЯтIонэрэ мафэм нэрыплтэмкIэ бэрэ салтыпIагъ ашхынэу къахьы-рэ горэ зэзгъэлъэгъу сшIогъоу, ау зи къыздэхъугъэп.

Тыди щэшакIох

Бгъэжъхэр тыди щэшакIох — псыхъуи, мэзи, шъофи зэхэдз ялэп. Мыекъуапэ укыкIэу Ханскэм узынэскIэ гъогукIэу кы-шашыгъэм гъучI цэу Iуагъэу-цуагъ, ащ зыкIэ ишIуагъэ къэкIо машинэхэр зыфыхэрэмкIэ, ау псэушъхьэ зэфэшъафэу ащ зэпырыкIын зыIохэрэм джащ ящIэныгъэ шаухы ыкIи кIо-клаеу клорэ машинэм ыукIыхэрэ кIодыеп, псэушъхьэхэр зэбгы-рефых.

Бгъэжъ пшыкIути зымафэ къэслъытагъ гъогур аулIгъэ-кIушъ, милицием иIофышIэхэм афэдэхэу чыгъмэ апысхэу. Хъэу ащытIагъэм шыщ лы такырхэр чыгым псынIкIэу зыкырадзы-хызэ апхъуатэшъ IобыбыкIых, ашхы, гъучI цэум зы купым фэдэ кыфыхыгъэ, адрэ купым хьадэгъу кыритыгъ.

Сигъунэгъоу пцэжъыехэр зыхъурэ лIым иорыжъхэм зы илэс горэм бгъэжъхэр бэу шы-зэрэугъоихэу рагъэжъэгъагъ. ЖъоныгъокIэ мазэм бгъэжъ шырхэр бэу ахэтыгъ. Чыгаемэ апысхэу, пшырышIэу, тфырыг-фэу зыкырадзыхыти, псым нэс нэмысышъухэу быбыххэзэ псы-кIыум шесыхэрэр лъабжъэкIэ къаубытыштыгъэ, ятIысыпIэ бы-быжыштыгъэх, зэкIэ къафэнэ-жыгъэм фэдэу шхэщтыгъэх. Ау гъунэгъум кышIэхы, шхон-чымкIэ ор къадиублагъ, зы отэри ыукIыгъ, адрэ купыр кIоды-жыгъэ.

Мафэ горэм орыжъ Iушъом сыкырекIокIызэ, сеплIымэ бгъэжъыр пцел куашъм ыщыпэ пыс, сыд мыр жажэрэр, зыфы-шысыр сIуи, а чIыпIэм сызе-кIуалIэм зэкIэри кызыгурыуагъ, зы орыжъым кыхэкIыгъ, адрэ орыжъым пцэжъые жъгъэйхэр, Iэхъуамбэм фэдизхэу, къин хэт-хэу гуIэхэзэ къыдэкIуаех. IэхъуамбэкIэ зым сыкIали, Iоф пымылэу ныджым кытесы-дзагъ, ары бгъэжъым шхалIэу кыыхыгъэр.

МэкIэ дэд зэрэплэгъуштыр, ау уинасыр кыхьмэ плэгъушт бгъэжъ шъэ пчъагъэ зы чIыпIэ шызэрэугъоигъэхэу, шыбыбагэ-хэу. Бгъэжъхэр анахьыжъэу кы-зыщрэ бзыуэм ашышых, жъо-ныгъуакIэм икIыхьагъумэ бгъэжъ ныбжыкIэхэр купышхо хъухэу, IокI-щкIым кьэхъухэуи зэрэугъоих ыкIи мэшакIох.

Илэс заулэкIэ узэкIэIэбэжъ-

мэ, садэжъ кIалэ горэм шофе-рру Iоф шишIэштыгъ. Бзыуэм сызэралтыплъэрэр къылыгъэуи, Iэпылэгъу кысфэхъунэу сигъэ-гугъагъ — тхьаркьохэр ащ ыхъу-штыгъэх. Пчэдыжъ горэм бгъэжъ шыритIу дзыом исэу кыхьыгъ ыкIи мэфъныкIор едгъэхэу ахэр зэрысыштыгъэр дгъэпсыгъэх. Шоферым апэрэ тхьамафэхэм ыгъашхэу, алгыплъэу ригъэ-жъагъ. Лы цIынэр зэтырахэу аш-хыштыгъэ. Мазэ фэдиз тешIагъэу зыр сымаджэ хъуи лIагъэ, ятIонэрэр ины хъуи, клеткэ цыкIум кысхи, клеткэшхом изгъэтысхьагъ кышыкIухьанэу, быбыкIэ шызэригъэшIэнэу.

Быбырэр
укIыгъошIон

ТэкIу тешIагъэу клеткэм кытхымэ къакъырышъхьэм тедгъэтысхьэу тыублагъэ хъэ-хэр зышхыдгъэшхэр уахьтэм те-фэу. Къакъырыжъым шыпIэкIэзэ быбэу ригъэжъагъ. Шхэгъур къагъэгужъо зыхъукIэ кIыеу, ошъогум бгъэжъхэр зэрэщы-кIыхьэрэм фэдэу, фежъэщтыгъ. Лэу къахьырэр зыфадзыкIэ лъабжъэхэмкIэ кыубытызэ унашъхьэм лъагъу тетIысхьэти зыми ымыгъэхъунэу рэхатэу шхэщтыгъэ. Джауштыгъэ охътэ заулэ тешIагъэу, къэрэгъулэу хъэхэр зыгъашхэрэр зэблэхъугъэ хъугъэ ыкIи шоферым IофшIэн Краснодар кышчыфагъоти, ари IукIыжыгъ. Бгъэжъым пылтын цымылэу кызынэм, ышхын лъыхъоу ригъэжъагъ. Шэджэ-гъоужым Мыекъуапэ сыкъи-кIыжыгъэу шъуаеу апыл хъулыфгъэ горэм кысылуагъ овчаркэм ишыритIумэ анэхэр бгъэжъым ришхыкIыгъэхэу. Сэри сыгубжъаеу унэм сипла-ди шхончыр кысхыгъ бгъэжъ мэхъаджэр сыукIын сыгу хэлъэу. Хъугъэр кыгурымылэу псын-кIэу бгъэжъым зилэти, лъагъу дэбыбэжъ, етIани тегъэпсыхыи сеуагъ, ау зи сфешIагъэл. Ежы-ри Iофыр зэрэмытэрэзыр кы-гурылогъэн фæе, зышыпсэушты-гъэм IубыбыкIыгъ. Сыхьат фэ-дизрэ къэти, анахь лъэгапIэу илэм укымылтэгъоу уекIолIэн умылIэкIынэу тIысыгъэ. Шхон-чыр цыкIу-цIыкIоу сыуэнди, сыкIуагъу езгъэжъагъ, ау сыкъи-шIэжыгъэн фæе, псынIкIэу зилэ-тыгъ. Сэри сылыуагъ, ау сфы-тегъэфагъэл.

А мафэм дэбыбыкIи, къэ-лэгъуагъэл. ЯтIонэрэ мафэм къэбыбыжыи чыжъэкIэ чъыг шъхьапэм пытIысхьагъ, зы отэ-рырэ къэкIыи, «Сыд силажэ гуш сэ, шъоры игъом сызы-мыгъэшхагъэр!», кыIорэм фэ-дэу. Яшэнэрэ, яплIэнэрэ мафэ-хэм къэлэгъуагъэл. ЯтIонэрэ мафэм кызылэагъом лы такыр дэгъу къакъырышъхьэм фыдэ-тыдзыягъ, ау къебыбылIагъэл, «ащ фэдэ делагъэ шыIэп» ыIо-гъэн фæе, ымылIэгъурэм фэдэу зышIыгъ.

ЕтIанэ тхьамэфэ псау къэ-мылIагъоу блэкIыгъ, тэри тыкIэ-гъожыгъ. Яхэнэрэ мафэм чы-гышъхьэм кыпытIысхьагъ, зыг-фэ-зыхэ къэкIыи кытэгъырым фэдэу Iаеу зэхалIэу, етIанэ лъа-гъэу зилэти IубыбыкIыгъ. Ащ на-хьыбэрэ бгъэжъыр тлэгъу-жыгъэл.

КЪУЕКЪО Аслъанбий.

ТхылыыкIэхэр

ШIэныгъэлэжъыбэмэ
яIофшIагъ

Джырэблагъэ тхылъ къыдэкIыгъ «Жесткокрылые насекомые Адыгеи» ышIэу. Ар Адыгэ къэралыгъо университетыр илэс 70-рэ зэрэхъурэм ехъулэу кыхахутыгъ.

IофшIагъэм инаучнэ редакторых шIэныгъэлэжъхэу А. С. За-мотайловымрэ Н. Б. Никитскэмрэ.

ТхылIым изэхэгъэуцон зэкIэмкIи шIэныгъэлэжъ 25-рэ хэлэ-жъагъ. Ахэм ахэтых Мыекъуапэ, Краснодар, Ростов-на-Дону, Санкт-Петербург, Москва, Минскэ, Воронеж яшIэныгъэлэжъхэр. АдыгеймкIэ тхылIым зIофшIагъэхэр къыдэхьагъэхэм ашышых Адыгэ къэралыгъо университетым ыкIи Кубанскэ къэралыгъо аг-рарнэ университетым ашезыгъаджэхэу, биологии шIэныгъэхэмкIэ докторэу Александр Замотайловыр ыкIи Адыгэ къэралыгъо уни-верситетым естествознаниемкIэ ифакультет икIэлэгъаджэхэу, био-логии шIэныгъэхэмкIэ кандидатхэу Тхьабысым Александрэрэ (Эм-мэрэ) Максим Шаповаловымрэ.

Ахэм кызыэратхэу, Адыгейр зыфэдэ къэмыхъугъэ чIыгоу шыт. Мыщ сыдигъуи чIыопсым ибайныгъэ кышъахъумагъ, цыфымрэ чIыопсымрэ зэгурыIохэу шызэдышылагъэх. Ащ ишIуагъэкIэ псэ-ушъхыи, хьацIэ-пIацIи, къэкIырэ лъэпкьхэри кызытэнэнхэ алъэкIыгъ. Ау мы аужырэ уахьтэм цыфым чIыопсыр зэрэзщи-гакъорэм Iофыгъошхохэр кызыдехьых. Ахэм зэу ашыш къэкIы-рэмэ ыкIи псэушъхьэ лъэпкьхэм япчъагъэ кызырэщыкIэрэр. Псэ зыпыт лъэпкьэу тыкъэзыуцухьэрэ дунаим хэкIодыкIырэ пэпчэ цыфлэпкьым чIэнагъэ регъэшIы. Сыда пIомэ зы шъомпIэжъ закъоми илэс мин пчъагъэ кызызпичи, непэрэ мафэм къэсыгъ, ари дунаим ибайныгъэу шыт.

ТхылIыр тэмэ пытэ зилэ шъомпIэжъхэм яхьылIагъ. Максим Шаповаловым кызыриIорэмкIэ, мы IофшIагъэм ишIуагъэкIэ хьацIэ-пIацIэ зэфэшъхьафхэр зэгъэшIэгъэнхэмкIэ, ахэр зыфэдэ лъэпкьхэр зэхэфыгъэнхэмкIэ Адыгейр Урысыем иапэрэ сатыр-хэм ахэуцагъ.

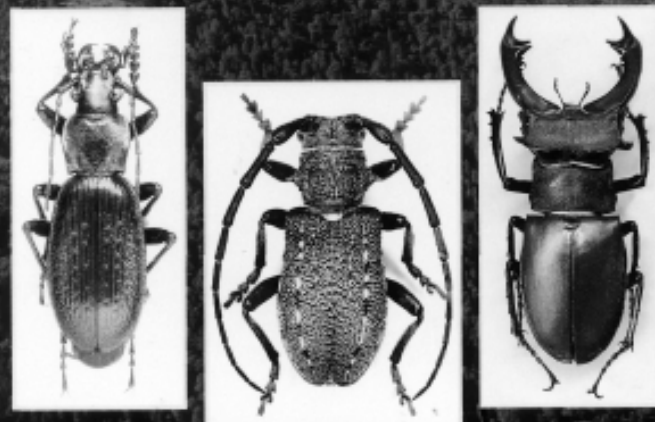
IофшIагъэм кIэу бэ наукэм хилъхьагъэр. ШIэныгъэлэжъхэм кызырагъэнэфагъэмкIэ, Адыгейм шъомпIэжъ лъэпкь 3300-рэ иб-гъотэшт. Джырэ нэс Адыгейм чIыгоу ыубытырэм иинагъэкIэ фэ-дизэу нэмыкI регион Урысыем шагъэунэфыгъэл ащ фэдиз лъэпкь шыпсэу. Лъэпкьэу тхылIым научнэу кышчытхыхьагъэм ызы-ныкIо апэрэу къагъэнэфагъ. Мы IофшIагъэм ишIуагъэкIэ хьацIэ-пIацIэхэм ялэпкь зэфэшъхьафэу къэтхыхьагъэу шылэм ипчъа-гъэ 1500-рэ джыри хэхъуагъ.

ТхылIым шIэныгъэлэжъхэм джырэ лъэхьаным ашIырэ ушэ-тынхэм якIэуххэри къыдэхьагъэх. Ащ фэдэу тапэкIэ шылэгъэ хьацIэ-пIацIэ лъэпкьхэм яхьылIагъэхэри дэбгъотэштых. Ахэм ашыш М. Шаповаловым Адыгейм кышчыгъотыгъэ шъомпIэжъэу псым шыпсэурэр. Къызышчыгъотыгъэ чIыпIэм елпытыгъэу ащ Имибиус Адыгейский фиусыгъ.

ТхылIым наукэм джыри ымыгъэунэфыгъэ шIэныгъэхэр къы-дэхьагъэх. Ахэр ежъ шIэныгъэлэжъхэу биологием, анахьэу хьацIэ-пIацIэхэм яхьылIэгъэ материалхэр зыгуыоихэрэм ямызакъоу, мэкъу-мэщым ыкIи мэхъызмэтым зисэнэхьат епхыгъэхэми ашIогъэшIэгъоношты.

Урысыем инаучнэ ыкIи иапшъэрэ еджэпIэ учреждениехэм тхылIым осэхэу кыфашIыгъ. Ахэм ашышых РАН-м зооло-гиемкIэ и Институт, Экологиерэ эволюциерэ РАН-м и Ин-ститут, Москва дэт къэралыгъо университетэу М. Ломоносовым ыцIэ зыхьырэр. ТхылIыр наукэм IофшIэгъэшхохэм зэрэхьащтыр ахэм къаIуагъ.

СИХЪУ Гоцнагъу.

ЖЕСТКОКРЫЛЫЕ НАСЕКОМЫЕ
(INSECTA, COLEOPTERA)
РЕСПУБЛИКИ АДЫГЕЯ
(аннотированный каталог видов)

КЪАШЬОМ И ДУНЭЕ МАФЭ ИПЭГЪОКІ

«Налмэсым», «Аланхэм» тагъэгушлошт

Къашьом и Дунэе мафэ фэгъэхьыгъэ концертэу мэлылфэгъум и 27-м Мыекъяупэ щыкӀошттым Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Академическэ къэшъокӀо ансамблэу «Налмэсыр», Темыр Осетием — Аланием и Къэралыгъо ансамблэу «Аланыр» хэлэжьэщтых.

Къашьо зимыӀэ лъэпкъ щы-
Іэми тшӀэрэп. «Налмэсым» ихудожественнэ пашэу, Адыгэ Республикэм инародинэ артистэу Къулэ Мухьамэд тызэрэщигъэ-
гъозагъэу, къашьом и Дунэе мафэ фэгъэхьыгъэ концертыр гъэ-
шӀэгъоны хъушт. Пчыхъзэхыхэм адыгэхэр, урысхэр, дагы-
станхэр, чэчэнхэр, украинцэхэр, къэндзалхэр, нэмыкӀ лъэпкъхэр

тиреспубликэ исхэр еплъыщтых. Артистхэм къашьоу къашы-
щтыр макӀэп.

Искусствэм лъэпкъхэр зэфещэх. Республикэхэм яансамблэхэм къашьом и Дунэе мафэ кы-
зэрагъэдэхэщтым тицыхъэ телъ, концерттым тызэрэплъыщтым тыдэгъуӀэ.

Сурэтым итыр: «Налмэсыр» къэшъо.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм
и Къэралыгъо
Совет — Хасэр,
иминистрэхэм
я Кабинет

КъыдзыгъэкӀырэр:
Адыгэ Республикэм
лъэпкъ ІофхэмкӀэ,
ІэкӀыб къэралхэм
ащыпсэурэ тилъэп-
къэгъухэм адырӀэ
зэпхыныгъэхэмкӀэ
ыкӀи къэбар жъу-
гъэм иамалхэмкӀэ
и Комитет
Адресыр: ур.Кре-
стьянскэр, 236

**Редактор
шъхьалэр**

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

**Редакциер
зыхъшыӀэр:**
385000,
къ. Мыекъяупэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхьалэм
иагъэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-
пшъэдэкӀыжъ зы-
хьыр секретарыр:
52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

**Зыцаушыхъаты-
гъэр:**

Урысые Федерацием
хэутын ІофхэмкӀэ,
телерадиокъэтын-
хэмкӀэ ыкӀи зэлы-
ІэсыкӀэ амалхэмкӀэ
и Министрствэ
и Темыр-Кавказ
чӀыпӀэ гъэоры-
шӀапӀ, зэраушыхъа-
тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым кыхиу-
тыхэрэм мышгып-
къагъэу къахафэ-
хэрэмкӀэ къэзыт-
хыгъэхэм пшъэдэ-
кӀыжъ ахы. Къа-
тхэхэрэмрэ гъэзе-
тым шылажъэхэр-
рэмрэ яеплъыкӀэ
зэтемыфэн ылъэ-
кӀышт. Гъэзет-
еджэхэм кыт-
фагъэхьырэ тхы-
гъэхэр зэхатфы-
хэрэп ыкӀи къэ-
зытхыгъэхэм
аӀэкӀэдгъэхъа-
жыыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъяупэ,
ур. Пионерскэр,
268

**Пчъагъэр
4280
Индексхэр
52161
52162
Зак. 1209**

Хэутыным
узшыкӀэгъэхэнэу щыт
уахътэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкӀэгъэхэнэу
уахътэр
Сыхъатыр 18.00

ИСКУССТВЭМРЭ НЫБЖЫКІЭХЭМРЭ

Игухэль зэблихъунэу фаеп

Дунэе фестиваль-зэнэкъокъоу «О ужъагъу» зыфи-
лоу Москва щыкӀуагъэм Хъурэнэ Азэ лауреат щы-
хъугъ. Культурэмрэ искусствэмрэ хэхъоныгъэ
ашыным чанэу зэрэхэлэжьарэм фэшӀ Адыгэ Респуб-
ликэм культурэмкӀэ и Министерствэ и Щытхъу тхылъ
кыфагъэшъошагъ. Орэдыло ныбжыкӀэм игухэлхэр
кытфилуатэ тшӀоигъоу тыукагъ.

— Москва укӀоным ыпэ-
кӀэ Налщык Дунэе фести-
валь-зэнэкъокъоу щызэ-
хащагъэм апэрэ чӀыпӀэр
кыщыдэпхыгъ. Лъэпкъ
искусствэр орыкӀэ сыда?

— Орэд къасӀо сшӀоигъоу сы-
гу пчэгум сыришэу кысщэхъу.
Гупшысэу хаплъхьэрэм елбы-
тыгъэу искусствэр кыбгурэло.
Лъэшэу зэрэсшӀогъэшӀэгъоным
дакӀоу, шӀэныгъэу кыситырэм
щылъныгъэм нахьышӀоу сыхишэу
сэлбытэ.

— Аза, экономикэм
епхыгъэ сэнэхъатымкӀэ
республикэ филармонием
Іоф щыошӀэ. Орэд къэпӀо-
ныр ащ димыштэу кып-
щыхъурэба?

— СэшӀэ арэуштэу укысэу-
п-

чӀыныр кызыхэкӀырэр. Бухгал-
тер сэнэхъатым сырылажъэзэ,
фестивальхэм, концертхэм сахэ-
лажъэ. Ар къезымыгъэкӀурэмэ
салокӀэми, сигухэлхэр зэблэс-
хъунхэу сыфаеп. ТапӀэки орэд
къэсӀошт.

— Налщык ыкӀи Москва
адыгабзэкӀэ орэдхэр
ащыбгъэжъынчыгъэхэу
ансамблэу «Ащэмзым»
хэтмэ къэбар кысӀагъэ-
Іэсыгъ.

— «Оз Мурат иорэд», «Шу-
лэгъум игъыбз», «Мыхьамэт»
зыфилорэ орэдхэр къэсӀуагъэх.
Москва щызэхашгъэ концерт
хэхыгъэм сырагъэблагъи, «Мы-
хьамэтым» езгъэдэІугъэх.

— Уинеушрэ мафэ зыфэ-
дэщтым бэрэ уегупшыса?

— СапӀэкі сыплъэныр сикӀас.
Зыгорэхэр непэ кыздэмыхъухэу
уахътэ кысэкӀуми, сыгу згъэ-
кӀодырэп. ИскусствэхэмкӀэ кӀэлэ-
цӀыкӀу еджапӀэу Кошхьаблэ дэ-
тым сыщеджагъ. Республикэ фи-
лармонием идиректор шъхьалэ
зэхэщэн ІофхэмкӀэ ишӀуагъэ

кысегъэкӀы, гъэзетымкӀэ «тхъа-
уегъэпсэу» есложы сшӀоигъу.
Москва сыщыӀэу артист цӀэры-
Іомэ, юрим хэтыгъэмэ салу-
кагъ, гушыӀэ фабэхэр кысало-
кӀыгъэх. Олег Романенкэм, Та-
тьяна Дроновам, Ирена Морозо-
вам, продюсерэу Алекснадр Пес-
ковым искусствэм ехьылӀэгъэ
къэбар гъэшӀэгъонхэм сащагъэ-
гъозагъ. Непи, неуши сценэм на-
хьыбэрэ сытетынэу сыфай.

— Уигухэль благъэхэр
кыталога.

— ЖъоныгъуакӀэм и 5-м Мо-
сква фестивалэу щыкӀошттым ра-
гъэблэгъагъэмэ сачыщ. Адыгэ
орэдхэр Урысыем икӀэлэ шъхьалэ
кыщысӀоштых.

— Аза, «Адыгэ макъэм»
ныбджэгъушӀоу ури,
лъэпкъ пчыхъзэхыхэмэ,
ныбжыкӀэмэ афэгъэхьы-
гъэ зэлулӀэмэ уахэлажъэу
бэрэ утэлъэгъу. Уигухэ-
лшышӀухэр кыбдэхъунхэу
пфэсӀо.

— Тхъауегъэпсэу.

Сурэтым итыр: Хъурэнэ Аз.

КУШЪХЪЭФЭЧЪЭ СПОРТЫР

Адыгеим щэкӀо

Дунэе зэнэкъокъоу «Тур-Адыгея»
зыфилоу кушъхъэфэчъэ спортым-
кӀэ тиреспубликэ щыкӀорэм коман-
дэ 20 хэлажъэ. Къушъхъэ гъогухэр
тыгъуасэ спортсменхэм кызыра-
кӀугъэхэм зэхэщакӀохэр къатегу-
щылэх.

Зэнэкъокъум идиректорэу Анато-
лий Лелюкрэ зэнэкъокъум иком-
ментаторэу Андрей Кондрашовым-
рэ тшӀогъэшӀэгъонэу тядэлугъ.

Мэлылфэгъум и 20-м спортсменхэм кило-
метри 170-рэ хъурэ гъогур Адыгеим кы-

щакӀугъ. Кызыресыгъэм емылгытыгъэу зэ-
нэкъокъур зэхашагъ. Спортсменхэм лыгъэ
шъыпкъэ кызыыхагъэфагъ. Зы сыхъатым
кыкӀоцӀ километрэ 42-рэ спортсменхэм
кызыэранэкӀыщтыгъ — ар ухъазырыныгъэ
дэгъу. Украинэм икомандэ апэрэ чӀыпӀэр
кыдыхыгъ. Александр Мартыненкэмрэ Юрий
Агарковымрэ апэ итыхэу къэсыжыгъэх.

Апэрэ мэфитӀум кыкӀоцӀ зэнэкъокъум
аныхъ лъэшэу зыкыщызыгъэлъэгъуагъэр
Дмитрий Игнатевыр ары. УФ-м ихъшы-
пыкӀыгъэ командэ ар хэт.

Зэнэкъокъур тхъаумафэм аухышт.

Сурэтым итхэр: Андрей Кондрашовым-
рэ Анатолий Лелюкрэ.

РАФТИНГЫР. ХЭГЪЭГУ ЫКӀИ ДУНЭЕ ЗЭІУКІЭГЪУХЭР

«Интеррали» Шъхъагуащэ — 2011"-м шъухэлажъ

Урысыем, Адыгэ Республикэм рафтингымкӀэ язэнэ-
къокъухэр мэлылфэгъум и 27 — 30-м псыхъоу
Шъхъагуащэ щыкӀоштых. Концертхэр, зэлулӀэгъу гъэ-
шӀэгъонхэр а мафэхэм зэхэщэщтых.

Адыгэ Республикэм туризмэм-
кӀэ ыкӀи курортхэмкӀэ и Комитет
иотдел ипащэу Генрих Дерзиян

зэхэщэн Іофыгъомэ апылъ. Спорт-
смен 500-м нахьыбэ зэнэкъокъумэ
ахэлэжьэщтэу кытыӀуагъ. Уры-

сыем имызакъоу, ІэкӀыб хэ-
гъэгумэ къарыкӀыщтых. Турист
300, орэдыло 200 зэнэкъокъуштых.
Артистэу Виктор Третьяковыр,
тиансамблэ цӀэрыӀохэр зэхэхэмэ
ащылъэгъуштых.

Зызыгъэпсэфы зышӀоигъо-

хэр футбол ешӀэщтых, зекӀо
кӀоштых. Сатыум пыщагъэмэ
пкыгъо гъэшӀэгъонхэр ащы-
пцзыфынхэ плъэкӀышт. Спортыр
зикӀасэхэр, зызыгъэпсэфы зы-
шӀоигъохэр зэхэщакӀомэ рагъэ-
благъэх.

НэкӀубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТІЫЛЪ Нурбий.